

Бесіда

ZARZĄD GŁÓWNY
STOWARZYSZENIA ŁEMKÓW

ГОЛОВНИЙ ЗАРЯД
СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ

ЛЕМКІВСЬКИЙ ДВОМІСЯЧНИК * РІК ІХ, НР 6 (39), ЛИСТОПАД - ГРУДЕН * КРЕНИЦЯ - ЛІГНИЦЯ

Коли на IV Світовому Конгресі Русинів в Будапешті, присутній там Том Трієр - данській антрополог, співпрацівник Данського Інституту Культури в Копенгазі запросив декотрих представителів русинських організацій на студійне перебування в Данії, не вшыткы вірили, же так скоро і пляново того ся сповнит. Том запросив 18 осіб, в том троїх представителів Русинів/Лемків з Польши - Андрия Копчу, Петра Трохановского і Олену Дуць-Файфєр. На жаль, стало ся так, же Петро не мів карті і лемківску громадскієт репрезентували сме лем во двох з Андриєм. Окрем нас в делегації представлені были Русини з України (Підкарпатска Русь), Словачиї, Мадяр, Румунїї, Югославїї. В Копенгазі долучыл до проф. Магочній з Канады. Програм шлої імпрезы был

*З надходячым
Рождеством Христовым,
і Новым 1998 Роком,*

*радости і тепла в родині,
пошаны в народі,
а во вшыткым щєстя -
жычыт Бєсідникам*

Редакция і Головний Заряд СЛ

НОВОРІЧНА „ШОПЦЯ”

ВЫСТУПУЮТ:

Загайцьо (нарраторцьо);
Ванцьо, Дрийцьо, Ольцьо, Павцьо, Славцьо, Фецьо, Юрцьо (бачове статутowy);
Гєнцьо, Донцьо, Лацьо, Славцьо, Штєсьо (югасы);
Мирцьа, Ольця (югасиці);
Васьо, Мисьо, Пецьо, Славцьо, Францьо (писаре громадскы);
Пан Властивий (предст. власти);
Лєвцьо (новорічний душок).

Загайцьо:

*Витам вшыткых вас, зобранных -
блїжніх, дальшых.*

з каждой страны.

*з горы, з доли, а і з боку.
Жычу добра, бо — невроком —
Новий Рік нам уж приходить...
а на сьвітї зле ся водит.
Ніт рихтику в нас, в державі —
в каждом ділі, в каждый справі.
А і в нашій загороді...*

Бача Фецьо:

*Што підходиш — так як злодій,
што ся цігляш — так одразу?
Ци-ж бы никде ніт заразы
бівшой, гіршой — сифілісу?!
Дораз тото тремьюм пишу,
кєд ся од мя не одвалиш!*

Бача Павцьо:

*Оле, Фецьо, він взагалі —
о нас вшыткых бесідує.*

Коресп. Пецьо І:

*Дійсно, друзи, справа ту є
не лем в єдній загороді.
Треба вшитким жити в згоді;
штоби трудноци здолати,
ми мамєся завше мати
так як небо і пшенися —
все реалїє триматися.
Прото кажу (без сторони):
Будьме єдно — ходьте до нас!*

(продолжыня - глядай всьяди)

ПОДОРОЖ РУСИНІВ ДО ЕВРОПЫ

(Реляция зо студійного перебування в Данії представителів
організацій русинської меншыны во східньо-середній Европі)

так заплануваний і зреалїзуваний, же вартат го представити дост докладні - для приміру, для повьня, для цікавосты в кінши. Не часто мамє можливієт брати участ в так примірній і пожиточній проведєньм студійным програмі.

Данскій Інститут Культуры як організатор цілої імпрезы поглядат спонсорів, завдякы котрым мали сме покриты кошти шлого перебування, а навет делегаці сме невеликы грошы до власного розпоряджыня. Хотєлі, в котрых сме мешкали были високого стандарту (4 звызкы), їли сме в добрых ресторанах. Каждый з нас мал навет убєзпєчєня на час перебування в Данії.

Том Трієр, головний ініціатор імпрезы і по-кусьцьок „наш человек” бо так сме го принимали

в том обчьм для нас сьвітї, тримал з каждым з нас звязок уж пред выїздом. Інформувал о вшыткых важных для нас справах, прєслал скорше програм студійного перебування, з зазначєньом хто, окрем загального учасництєва, має яку функцію і за што одповідат. Вшыткє было яєне і заплануване. Окрем дїячів, науковцїв, письменників, журналістїв, представителів уряду, Том запросил тіж художників. Хотїл, жебы з каждого регіону был хоц єден. Мало то дати можливієт данскій громадскості познати не лем нашы проблемы, але тіж нашу культуру, сї неповторнієт і шпєцифіку. На жаль, з наших лемківскых художників ніхто не мал можливості выбрати ся до Данії.

(продолжыня на сторонах 6-8)

Новини - не новини не лем з Лемковини

◆ 5-8 вересня Рускій Народний Театр „Дядя” з Войводины был гостем Театру Александра Духновича в Пряпові і дал в терені три спектаклі образу „Тридцет три нещестя”, опертого на пьесах Чехова „Спросины” і „Медвід”.

◆ 6-7 вересня в Санюку проходили торжества прославления Чудотворной Санюцкой Иконы Божой Матери. То бодай перше того роду торжество на Лемковині. Возглавлял го Блаж. Василий Митрополит Варшавский і ц. Польши.

◆ 12 вересня (1997) - з том датом вказало ся в Ужгороді перше число нового часопису „Русинська бесіда”, редактором якого є поета і думач, наш знасний зо сторін „Бесіды” - Иван Петровиц.

◆ 20 вересня покликано до жытя Русиньське научно-освітне общество „Подкарпатья”. В конференци взяли учает університетскы професоры, писателі, журналисты і дияче культуры. Товариство очелы проф. Микола Макара.

◆ 27 вересня в Дюрдьові, а 28-го в Рускым Керестурі мали місце промоции прекрасного вытания - „Збірника богослужбных пісень карпаторуского ростіву. О збірнику пишеме в рубриці „З выдвннгой полгичкы”.

◆ 1 жолгня в Шаринській Галерии в Пряпові отворено выставу русиньского маляря Миколая Гайдоша, родом з Габуры. Автор представил 26 образів

◆ 12-13 жолгня в Горднцях проходила ювілейна - V Лемківска Творча Осін. Учат взяло десятюх писменикв - з України, Словацци і Польши. Шыроко о Осени чытай на сторонах 9-12.

◆ 23 жолгня на выставі книжок в Београді брало учает і выдвнннство „Руске Слово” з Нового Саду. Одбыла ся там тіж промоция II тому „Сербско-руснацкого словника”.

◆ 31 жолгня розпочала ся серед Руснакв Войводины IV Костельникова Осін - постычна каравана, тридцтьова імпреза вандруюча по великых і малых осередках тамтшнього напоного свята.

НОВОРИЧНА „ШОПЦЯ”

(продолжыня 1)

Бача Павцьо:

Оле, ба-ле! Вы одтале тонькы справы зачынаете?! Ци вы юж позабывали, о чым сьлід бы памятати?! Я мам тридцет тысяч членів, не зеленых, не єленів, а сьвідомых своей валькы. Отже — мечу ту на шальку атут міцний. Прото гварю: Ми тіж быти господарьом, бо-м на своїм, мам в кешени всі кольоры вшыткых талій — оргінальны, не значены... И в огулі, и в загалі... А позатым — наше майно...

Югас Штесьо:

Підходите, бачы, файно... Лем-же, чом-же в вашым лісі раз голузка росне руска, то зас... лем на відзі мі сі...

Бача Павцьо:

Вы пильнуйте свого куска — граничного інтересу; бо вам вып'ют кока-колю без піязи, без бизнесу!..

Югас Штесьо:

Я знам вшыткы свої ролі — хоц на єднім завше стою (постаменти), од початку! Така є засада моя (— то на маргінесі, братку). Коли ходит зас о лісы — Так не буде, як колиси. І бороти ся можеме лем в припадку — кед жыєме на прадідних своїх місцях.

Бача Дрийцьо:

Но а яке я мам выйсьця? Што — я гірший? Од мачохы? Підберати мам з пончохы? — Ити свое купувати?..

Бача Павцьо:

Што все гварю?! Так на раты встыд нам юж негоц'ювати. Маєт дати — вшыткым дати! Моім тридцет тысяч членам, а і тым тіж — незрішеным.

Бача Ванцьо:

Правда, правда, тото-того, ... каждый право ма до своего, коли можна — то в натурі, а кед ніт, та хоц в конгурі.

Писар Францьо:

Не рішуме справу сесю на тим форум, ту і гнеска.

Рішат єі Ольцьо, Штесьо там — у центрі королевства. Правда — маєме ту князя і требаби користати, але майме й на увазі — інше теж не забивати. Міся видит, мріє міся, жеби справді з'єднатися, й вірю — я вас переконам!.. Будьме єдно — ходьте до нас!

Бача Фецьо:

Вы кус мате, Францю, фіся з сесым своїм — єднатися; Деска там — по Гладышові вандруете...

Писар Францьо:

Повім, повім Там пятдесят ем підписів зібрав... видит, здає пися. Всі там міся аписалися, лем... до гнес не з'єдналися...

Бача Ольцьо:

Лишеме тото, пане писар, (бо юж стыдно й нашій фракції). Мені пришло так на мисель — би зробити важну акцію...

Югасиця Ольця:

Но, но, што там тобі пришло? (же тіж годно дашто прийти...)

Бача Ольцьо:

Я так думам, я так мислю — Якби ту до седна дійти... Днес в „Краковскій”... Ви читали? Било теж і в „Вядомосьцях” — Як гуралі смерек сьцяпи...

Югасиця Ольця:

Призрий, Боже, з высокості!.. Знаш ты, Ольцьо, приповідку: „Дурнє вийшло — дурнє прийшло” Ци ты не маш уж, до дідка, Дакой справы, кус мудрійшой?!

Писар Францьо:

Чому, чому? — То не глупе!

Югасиця Ольця:

Ищы гірше — цілком тупе!

Югас Штесьо:

Я Ольцьови признам раіку! Бо як были мы в Кракові, ищы гвони, ищы з Вацьом — нас гласкали. По голові!

Бача Славцьо (впітусе задыханий):

Витам вшыткых!.. Вы од рана? ... Сонце деси так під хмаром... дышу певно мам запхану...

Югас Генцьо:

Што, юш сідат? Та не старе!

(продолжыня — глядай далі)

**МИХАЛ
ВОЛОШЫНОВИЧ**

В 22 номері „Бесіды” помістили ми афоризми Михала Волошыновича. Там і, в короткым слові, просили ми одозвати ся - хто бы мал о ним деякы відомости. В чым діло?

Чудний то припадок чловечой долі. Жыл в нашым столітю, а не знаме дня його народжыня, ни дня смерти. Мало - дня! На добру справу в однесію до смерти - ани рока Єден з дошлїдників його творчости і жытя, проф. Василий Ваврик пише „По другій світової війни шлїд о Михалі Волошыновичу пропал шлком, якбы ся в воді втопил” (В.Р. Ваврик, „Крестьяне — поеты”, Лувен 1973, стор 55).

Нияке джерело, інчы його дошлїдники (В. Гунянка, М. Дзвінка) не подають і рока народжыня. Приведений уж В. Ваврик пише лем, што метрикальны книги села Королик (коло Рыманова), з якого походил, знищены были в час першой світової війны. Деяке світло на тот факт, на мою думку - дост ясне світло, якого не зауважено, мечут власны слова Михала Волошыновича, выповіджены на одкрыто чытальні М Качковського в Санці, в вересни 1924 рока. Выступил він там з прекрасном доповідю, котру о сім років выдрукувал в своїм календарі Ваньо Гунянка Волошынович, в барз преймую-

чий, часто сатиричний формі бесідує там о трьох професорах (Поляку, Рускым і Українці), котры старали ся го вчыты, але ничого не навчыли. Аж четвертий професор — біда, навчыла го барз дуже.

(...) *І тота біда одорвала мене сімнадцятлітнього з рідного середовиска і против волі попроварила до войскової казармы. А там, з ей рук, я мусіл прийняти кропиевний мундур австрійского жолніря, в руки карабин, а на плечы тяжкій „торністер” і триста патронів. І серед зими погнала мене на воєнний фронт.*

А там зачала она зо мною тримати школу, найменше пошпочыня грозило мі смертю. Коли серед зими, в вырытых своїма руками в земли і сьнігу окопах, перемерзений до шпикі і кости, выголоднілий і ослаблений, прошу ся: „Учителю, чого так мучыш мене!? Я трачу силы, здорovesя і перед часом зыйду в могилу. — А она бесідує: „Не тот жыє більше, хто жыє долше”...(...)

Пришол час - війна скінчена! І моя біда повідат: „Ты уж вытримал цілу школу зо мною і здав вшыткы екзаміны. Через штырі рокы я тримала свою желізну руку на твоім карку і ты, хоц і несытий, николи ес ся не погневал; їди собі „со миром” до вітчизны.

Был на війні штырі рокы. То значыт, же пішол на ню на самым ей початку, в 1914 році. Одоймийме тепер од 1914 — 17 років, бо тлхо мал коли на війну ішол. Выходит 1897! То значыт же того рока сьміло можемо одзначыты сотну річницю народжыня Михала Волошыновича.

Одзначаючы же річницю, одзначме ішы лару фактів з його біографії, які сам подає. В час своєї „науки” был в Києві, Рїєці, Цетиньє, Вышеграді над Дрином. Тлхо! Нич більше наразі не знаме.

А речы бы треба ішы о тым, же пан Михайло Дзвінка, на основі творчости, трактує М. Волошыновича як представника „народницького напрямі” (статя о лемківській літературі в выданю „Лемківщина”, Нью Йорк 1988 том I). Нич з того не выникат. Волошынович писал книжным галицкым языком, якого навчыл ся з засобів чытальні рідного села. З переконаня зас был твердым русофільом.

Ага! Зберал ішы лемківскы пісні. Дашто, даколи выдрукуєме.

Петро Муранка

михал волошынович

Лемковино, світе милий

(Рускым героям, павшым в Карпатах в 1914-15 рр.)

І лем я їх будзем
Жалостю жаловац,
Же аж се ім дудут
Кости розпадавац

(з народн. пісні)

Лемковино, світе милий,
Горы мої, горы,
За вас душа молит Бога
І сердце говорит.

Думу скорбю овіяну
Шле у небо сине,
За тых борців што полягли
Серед Лемковины.

Што під тріском кулемета,
Грохоту арматы,
Тут, подальше од Родины
Полягали спати.

За трдицію єдиненія
З Русью Прикарпатя; —
Нихто, нихто не спомяне,
Як лягли в Карпатах!

Лем тот Бескид негодует,
Провадит розмову,
Тай шле вихры-ураганы
В дремучу дуброву!..

І природа, як вдовиця
Дитя — сиротину,
Ті кургани із весною
Зеленим килимом

Украшає, сповиває
Цвітами — зеленю,
А під зиму, на перемирін
Білую пелену

Розстилає. Укладає
До сну під мураву
Своє дитя одинокє,
Повитую славу.

Спите-ж сыны Дніпра, Волгы,
Урала і Донця,
Доки воля завитас,
Зачім взойде сонце!

Верш юнує в двох версиях, поданых через Ваврика і Гунянку. Ту поміщає старшу, Гунянкову версію

ДЕЯКІ ПОДІИ ЗО 450 (?) - ЛІТНЬОЙ ІСТОРІИ КРЕНИЦІ - ч. V

Діяльність збійників, о якій була мова в попереднім номері, привела до того, же, як уж спомнено, справом Ключа занял ся в 1647 році сойм вальний варшавській. Вырішено там послати спеціальну комісію для полагоджыня справ од стороны мадярской. Та нич тота комісія мала можливість зреалізувати ся, наказал еп. Гембіцкі своим комісарям збадати справу. На основі їх справозданя з 20 листопада 1647 рока, епископ зарядил:

...aby każdy kmiotk gospodarz z siedliska swego porządnym rynsztunek miał, to jest rusnicę albo muszkiet, szablę, ładownicę, siekierkę, komornik zaś kosę nasadzoną, że kiedy monstra (taktyczne ćwiczenia) przyjdzie, która w każdy miesiąc być powinna, albo i potrzeba gdy ukaże, lubo też do wałów i szanców dla niebezpieczeństwa od Węgier przejście nieprzyjacielowi do Korony broniąc, na okazowanie przed starostą naszym stawiali się (1)

Шолтысы, як богатшы, мали обовязок службы кінной в драгонах (2).

Рівнож на тот же рік 1647 припадат реорганізація суду кримінального в Мушыні. Заміст, як звичайні, зберати ся на дві-три неділі в зимі, заряджено, же буде ся він зберал в каждом терміні як буде потреба судити „sprawy gardłowe” (3).

В грудні 1650 рока сойм польскій вирішил повежыти стан війска коронного до 33000, а литовского до 18000 люди, як тж покликати „pospolite ruszenie” (4). Приготовлювано ся до наступного етапу війны з Козаками. Під збройом станули тж і Русины, якы жыли в границях „мушыньскій держави” - сполняючи свій підданчий обовязок службы в піхоті і драгонії краківского епископа. На випадок военной потреби покликывано до піхоты аж і 600 молодых мужчын (5). Быти може, тым способом деякі селяне з околиц Крениці нашли ся в обози королівского війска під Берестечком.

Нич дышло до той историчной битвы, до польского обозу надышли висты од еп. Гембіцкого, же Александер Костка Напьерскі занял замок Чорштын і бунтуе селян против шляхти. Дальше епископ доносил же Напьерскі покликуюе ся на писмо підписане през самого короля, якій казал йому заняти замок і тым спосо-

бом забезпечыти полудньовы кордоны польского королівства.

Відоміст о бунті Напьерского выкликала паніку в обози під Берестечком. Медже „посполітаками” было дуже війска яке мало свої родины на землях обнятых бунтом 26 червця вышло 1500-3000 війска (ту историкы не сут згідны што до числа), медже якыма были певні і мушыньскы драгоны (6). Ідучы для здавлія бунту не знали, же війска еп. Гембіцкого по парох днях обліганя заняли замок іщы перед 26 червця.

Сама постать Напьерского ест барз таємничя, але здае ся барз правдоподібне, же сплідял він з Богданом Хмельницьким, выкликуючы народне повстаня на Підгалю. Хмельницькій приготовлювал ґрунт для діянь на заплечу Вождь Козаків посылал своїх емісаріив, передітих зя дзядів, якы підбурювали нарід против шляхти. На західній Лемковині шлідом їх діянь было прилучаня ся селян до збійницьких громад (7).

Серед люди, якы зобрали ся при Напьерским были і нашы збійники з околиц Крениці — Савка і Чепец (8). Спільні з Напьерским боронили ся в Чорштыні. Оба пережили облогу замку, а перший з них вернул до своей збійницькой садыбы на Крижівці коло Крениці (9).

З літературом легендом Косткы Напьерского звязана ест барз постать Чепця. Приняло ся, же Чепец выдал Напьерского в руки облігаючых замок війск (10).

Богдан Малаховскі приводит інчу версію той події

„Obrona trwała za ledwie parę dni, do której przyczyniła się zdrada, którą tak przedstawia - bez wątpienia dobrze poinformowany «Dziejopis Żywiecki» Andrzej Komoniewski - proboszcz żywiecki, ks. Kaszkowic, posłał kilkudziesięciu zbrojnych ludzi, którzy udając zwolenników Kostki dostali się na zamek i zdradzili otwierając bramy zamkowe wojskom szlacheckim. Ks. Kaszkowic za swój czyn otrzymał nagrodę od biskupa Gembickiego.” (11)

Джерела дост богато спомінають о участі обох славных збійників в повстаню Напьерского, зато барз скупо гварят о такій справі як загальне однесія селян в Ключы до повстаня на Підгалю, як рівнож до повстаня Хмельницького. Мож ся лем

Лемкы серед війск Богдана Хмельницького - в графіци Василя Мадзеляна

додумувати же не остали они на тоты справы обоятны. Шліды подій сперед трьох з гором віків найти мож в народній традиції, перенесеній пізнійше до творчості, до писаной нашой історії

„Боролы ся в злуці з польскыма повстанцями під начальством Косткы Напьерского, боролы ся в охотничьх рядах атамана Хмельницького за піпшу долю своего народа...” (12).

Ярослав ВОРГАЧ

Література:

- 1) Henryk Stamiński, *Muszyna i jej starostowie do roku 1781* [w:] *Rocznik Sadecki*, tom XII, Nowy Sącz 1971, стр. 32.
- 2) Władysław Bebynek, *Starostwo Muszyńskie...* Lwów 1914, стр. 50.
- 3) там же, стр. 49.
- 4) Władysław A. Serczyk, *Historia Ukrainy*, Wrocław 1990, стр. 128.
- 5) W. Bebynek, *Starostwo...* стр. 50.
- 6) там же, стр. 62.
- 7) Krystyna Pieradzka, *Na szlacheckich Łemkowczyznach*, Warszawa 1990, стр. 38.
- 8) Adam Kersten, *Na tropach Napierskiego*, Warszawa 1970, стр. 159.
- 9) H. Stamiński, *Muszyna...*, стр. 23.
- 10) Aleksander Zyga, *Grybów i okolice w zwierciadle pśmiennactwa* [w:] *Grybów, studia z dziejów miasta i regionu*, tom III, стр. 168.
- 11) Bohdan Malaachowski, *Na szlacheckich powstania Kostki Napierskiego*, Warszawa 1963, стр. 8.
- 12) И.Ф. Лемкован, *История Лемковины*, Юнkers, Н.И. 1969, стр. 86.

1947
1997

AKCJA WISŁA

(5) Mimo ogromnej presji „dobrowolne” przesiedlenia do ZSRR w ramach umowy repatriacyjnej nie objęły w sumie więcej niż 60% ludności Łemkowiny. Nadzieja na rozwiązanie tą drogą kwestii mniejszości narodowych na południowo-wschodnim skraju Polski spaliła na panewce. Mimo, że radzieccy agenci straszili, iż jeśli „nie pojedziesz na wschód - pojedziesz na zachód”. Mimo, że napady rabunkowe polskich sąsiadów ogolaczały wsie ze wszystkiego co się dało - blisko połowa ludności nie uległa temu naciskowi i została w swojej małej ojczyźnie. Na początku 1947-go roku UPA dogorywała. Jak wspomniałem wcześniej, brak jakichkolwiek informacji o jej działalności w pierwszych miesiącach tego roku. Wszystko wskazywało na to, że sytuacja się normalizuje, a Polacy nadal mają na południowym wschodzie grupę ludności zbyt jawnie dowodzącą ruskości tych ziem. (...) Jeszcze parę miesięcy i byłoby po UPA i skąd wówczas wziąć pretekst do wysiedlenia miejscowej ludności? Jak na zamówienie ginie pod koniec marca gen. Świerczewski. Oczywiście w Bieszczadach. Kto wysłał do takiej głuszy na inspekcję generała broni, wiceministra obrony narodowej. Dlaczego wiadomość o tym idzie otwartym tekstem gdy wiadomo, że nic prostszego jak podsłuch telefoniczny, a tam właśnie gdzie się wybierał Świerczewski kolatały się resztki UPA, mające doskonały wywiad? Dlaczego, jak wynikało z jednego z niedawnych programów telewizyjnych, mundur generała ma na plecach w okolicy nerki otwór jak po wojskowym bagnecie? Dziś już nikt na to nie odpowie, ale jestem w stanie wyobrazić sobie, że sławny wówczas dowódca, jakim był Świerczewski, mógł stanowić zagrożenie nawet dla Bieruta, który był nikomu nie znanym moskiewskim zrzutkiem. W każdym bądź razie reakcja polska

jest natychmiastowa. Tymczasem taka akcja trzeba jakiś czas przygotowywać. Wygląda na to, że przygotowywano ją znacznie wcześniej niż nastąpiła śmierć generała. Ukraińców zaczęto wysiedlać już w końcu kwietnia, Łemków w końcu maja. Cóż można powiedzieć o samej akcji. Był to dla naszego narodu istny sądny dzień, niewyobrazalna tragedia. Nie pamiętam już gdzie czytałem twierdzenie, że polscy górale, mimo ogromnego zagrożenia i głodu ziemi nie wyjeżdżali na ziemie odzyskane bo „fizycznie i psychicznie nie znosili zamianę gór na równiny”, mimo iż nadal byli między swoimi - tj. Polakami. Jak mogli się czuć Łemkowie - też górale, tyle że ruscy, gdy jeszcze dodatkowo trafili między wrogo nastawionych Polaków, z niezasłużonym piętnem ukraińskich bandytów, rozproszenie po kilka rodzin, skazani praktycznie na zagładę? Tego się nie da wypowiedzieć ani opowiedzieć. Mogę tylko i muszę powtórzyć za naszym największym współczesnym poetą Petrem Murianką, że to co czuli nasi rodzice i co w jakimś stopniu czujemy jeszcze i my to ból, ból i jeszcze raz ból. Niewypowiedziany, nie do ukojenia - aż do śmierci. Ludzie, którzy wjechali z ukochanych gór jako dorośli nigdy tak naprawdę nie zaadaptowali się w nowych warunkach. Nigdy nie pogodzili się z tą niezasłużoną krzywdą i nigdy nie porzucili myśli o powrocie! Nigdy też nie mogli zrozumieć dlaczego ich to spotkało, skoro niczemu nie byli winni. Sam sposób przeprowadzenia akcji też był okrutny. Z nagle, dając kilka godzin na spakowanie dobytku, pod lufami wojskowych karabinów. Prawda, że to było skuteczne, ale jakie okrutne. Jeden z ludzi, których znam osobiście napisał we wspomnieniach, że jeszcze wóz jego nie wyjechał z zagrody a już Polak wynosił z jego domu co cenniejsze sprzęty. W naszej wsi ten sądny dzień był 12-go lipca z rana. Góry zatrzęsły się od płaczu, krzyku, ryku bydła, które jakby też coś złego wyczuwało. Wojsko poganiało krzykiem albo i kolbami. Był to dla tych ludzi jakby koniec świata. Koniec ich świata. Świata, który znali, kochali, w którym czuli się dobrze. Teraz jechali niewiedomo gdzie i niewiedomo dlaczego. Prawda, że niektórzy żołnierze wyraźnie czuli się glu-

pio. Niektórzy nasi sąsiedzi płakali razem z nami, ale większość się radowała, bo przecież będzie co grabić i ziemi tyle można będzie nabrać - bez wyjeżdżania w nieznane. W nieznane wystarczy wyrzucić sąsiada. Nie jestem w stanie tego opisywać, chociaż wówczas nie było mnie jeszcze na świecie. Mojej matce żołnierze trzykrotnie zrzucali dziecięcą kołyskę z wozu (starsza siostra miała kilka miesięcy). Dziadek Adam rąbał siekierą drzwi, bo zamknięci razem z bydiem w wagonach dusili się, a w wyrąbanym otworze pojawiły się lufy karabinów, bo przecież bandyci chcą uciec. Trafiły się gwałty żołnierzy na lemkowskiach kobietach. Pokrzywdzone milczały ze strachu. Jechali przecież tygodniami. Po drodze transporty z Łemkowiny przechodziły przez Oświęcim. Tam ubecy jeszcze raz sprawdzali każdego i podejrzanie wyglądających tłukli okropnie w nadziei, że wytłuką przyznanie się do przynależności do UPA. Łemkowie nie mieli się do czego przyznawać, tym niemniej sporo ich trafiło, razem z Ukraińcami, do obozu w Jaworznie. Co tam z ludźmi wyprawiano strach opisać. Nadal próbowano wymusić przyznanie się do UPA. Tortury były potworne. Pewien Łemko znany osobiście mojemu ojcu, pytany mówił, że dopiero na łożu śmierci powie co z nim tam robiono. Nie powiedział. Nie zdążył. Ale inni powoli zaczynają mówić. (...) Piszcie kochani! Piszcie jak najwięcej, żebyśmy znali prawdę z pierwszych ust. O tym ciągle nie wyjętym ciemniu w lemkowskiej duszy wypadałoby powiedzieć więcej, ale nie bardzo potrafię. Zbyt świeże to jeszcze, zbyt mocno boli. Mnie, który jej na własnej skórze nie przeżył! (...) Pora wysiedlenia też wybrana została perfidnie. Prawie na przednówku. Żywności z poprzednich zbiorów już nie było, a z nowych zasiewów nie zdążyli zebrać. Deportowani byli pod względem wyżywienia zależni od wrogiego otoczenia. O tym z jakim trudem przeżywali pierwsze lata napisał przejmujące opowiadanie „Smak dołu” Seman Madzelań. Wydrukowała je Sadecka Oficyna Wydawnicza w 1980 r. Ostatnio w Polsce mocno krytykuje się czystki etniczne w Jugosławii. Polska także ma w swojej historii czystkę etniczną. (...)

[z:] „Łemkowie sami o sobie” - druk ukazał się w 1997 r., bez podania autora i miejsca wydania.

ПОДОРОЖ РУСИНІВ ДО ЄВРОПИ

(продовження з сторони 1)

Прибували саме запрошені Віктора Сандовича, Маріо Рыжык, Єву Сломінську, але з різних причин не могли они поїхати. Поїм було за мало часу і так уж остало. Зато прятинівській регіон представлений был аж штырьома художниками. Был тіж представитель художників Підкарпатя.

В нашій студийній групі мали мы тіж двох священників: православного — оця Сідора з Ужгорода і грекокатолицкого — оця Крайняка з Меджелаборца.

Сміло мож повісти, же створена на бази імєнних запрошень делегация была репрезентативна для нашого культурово-спічного простору во виштыкых вымірях його проблематичной дивильной реальности.

Для полной информации переразую виштыкых членів делегации:

з Польши: Андрий Копча (ведучий СЛ, драматург), др Олена Дуйь (досядник-лемкознавец, поетеса);

з Словачки: др Василь Турок (ведучий Світової Радї Русинів і Русинської Оброды), Александр Зозуляк (шеф-редактор „Русина“ і „Народных Новшток“), др Анна Пшпикова (журналістка, заступня шеф-редактора „Русина“ і „НН“), др Мирон Спєсак (заступня ведучого РО, керівник Кафедры Руской Філології на Університеті Шафаріка в Пряшіві), о. Францішек Крайняк, Емль Бліха (директор Комітє до справ нїкільничтва в Пряшіві);

з України: проф. Іван Туряничя (премьер тымчасового Уряду Автономной Рєспубліки Підкарпатска Русь), др Микола Макара (директор Інституту Карпатознавства в Ужгородскім Університеті), Іван Петровицій (писмєняк, Ужгород), о. Дмитрий Сідор, Володимир Крїбопанко (журналіста, Ужгород);

з Маїар: Габріель Гаттінгер (ведучий Організації Русинів на Маїарах, поета);

з Румунії: Павло Романок (писмєняк, Рона де Сус);

з Югославії: Микхал Варга (ведучий Руской Матки, Рускій Керестур);

Была тіж з нами і думачка Сільвія — молода Русинка з Свидлївка,

На даху будинку Данской Культуры: Микола Макара, Андрий Копча, Анна Пшпикова, Інгрїд Валєнтіні, Мирон Спєсак, Габор Гаттінгер, Василь Турок, Олена Дуйь-Файфер, Сільвія Котуліцова; сідят: Микхал Варга і Федор Віно

котра барз справні і компетентні думачка английскій язык на русинскій і одворопї.

В такым то складі, дополнєным художниками і двома шоферами, выїхали саме словачкым автобусом 1 листопада о год. 12.00 з Пряшова і доїхали саме до Копєнгаги 2 листопада бл. год. 19.00 вечером. По скорым заквартирваню в готєлі, де ждал нас Том Трієр, зышли мы на повитальну вечерю до таїландского ресторату, де в імені організаторів привітали нас Інгрїд Валєнтіні Фламанка з похолодїня, котра приняла на себе одповідальнє за шлий програм нашого перебуваня в Данії і за виштыкы організаційно-формальны справы.

3-го листопада, в понедільок

зачал ся наш барз інтенсивний, выполнєний інформаційно-познавчєма стрічами програм, уж од самого рана. О годинї 9.00 мали саме організаційну стрічу в Данскым Інституті Культуры, де отримали мы повний програм нашого перебуваня о перебуваня, дополнєні виштыкы формальности, отримали інформацій о интересуючых нас проблемєх. По обїд одїїшли саме данскій

парламент, де познайомено нас з історичным і дивильным обліком данского полїтичного устрою, з рєлішїями монарха (в Данії панєс королєва) — парламент, з принціпами данской демократії. Мали саме можливїєт ставляти нашы звіданя, котры головнї звязаны были з полїтичєма правами народных меншын в Данії. Вказало ся, же проблем народных меншын ту практичнї не істїє, справы меншыннє розвязуваны сут локальнї. По одвіднїнах парламенту проф. Туряничя, др Макара і проф. Магочий мали індивідуальну стрічу з директором Оле Ольсєном — представитєльом грєнлєндскых самоуправловых власти (Грєнлєндія і Овєчы Островы влодят в склад данской державы, маюг на стало по двох представитєлів в данскым парламенті, а окрем того маюг свої локальнє парламенты). Інчы членів делегации брали участ в вернісажу в Галєрії Шамбала, де zorganizувана была выставка сучасного русинского мислєтєва. Выставка зарєклямувана як творчїєт народу Елї Ворєла прятягла дост пїєну і живо заинтерєсувану данску публїку. Гостїнїєт газдів галєрії была правдївє славіанска. Вїна і закусок не бракло для

великої громади гості, котрі з трудом мислили ся в галерії. На вечері мали сме неофіційну стрічку з директором Нільсом Генріксоном одповідальним за підтримувания данської меншшини в Німеччині зо стороны данского уряду.

4 листопада, в віторок

начасі рано выехали сме до локального адміністративного осередка Біркерод, де директор туризму і промисловости опові нам о данськым самоупраді, о реляциях межде адміністративію міста, округу і державы, опровадили нас пж по своим місточку, вказуючы інтересуючы місця і пам'яткы. О годині 14.00 рушыли сме в дальшу дорогу нашым автобусом, жебы по 6-годинній подорожжі, в тым годивна переправа на промі, докати до місця нашого нічлігу — блоксовогоо фермерского готелю в Агресков в полудильовій Ютландії. Для цікавости додам, же были сме свима з остапніх, які мали можливість пильнути на промі межде Гальсков а Клуудсговед, бо в найближшым часі буде отвореній міст над морском піщином. З прому могли сме оглядати тот 7-кілометровий, найдовший міст світа, освічений тисячами світел на цілій своїй довжині.

Полудильова Ютландія то погранична територія межде Німеччином і Данією (през Німців называна Північним Шлезвігом), де по визначально данско-німецькій границі на основі референдум з 1920 р. жыє гідна німецька меншшина. Пред 1920 р. тота територія належала до Німеччины.

5 листопада, в середу

зачали сме наш інтенсивній програм дия одвідання Інституту Досліджень Пограничя в місті Аберна. Велике вражання зробил на нас выклад молодого хлопця працівника інституту, котрий в барз об'єктивній спосіб, в легкій, кус гумористичній формі, представил цілу історію спорів о данско-німецьку границю, міфи з тым звязаны, забавны ситуації. Представил того так, же ніхто не был годен зорьснутувати ся ни сего вин Даном, ни Німцям. Декотрым здавало ся, же сего Німцям, але в кінці

дизнали сме ся, же сего Даном. Вычли бы сме нам вышкыкм од него об'єктивности і послутования ся фактами, а не емоціями. Але, як нам глумачли і Німці і Даны — муслію минути понад 70 років од стабільного утвердження границі, жебы такий стан осуянати. Окрем того, як достерюг ежен з підкарпатскых членів нашой делегации, в Данію обсервує ся тотальній заник імперіалізму. І шты свия, ци не найважнійша справа — німецька меншшина в Данії (подоби як і данска в Німеччині) дістає од своейо національной державы так великы финансы, же сї культурно-громадске жытя може быти організуване на найвыжшым незалежнім рівні, без старания ся о буд-яке інше попертя. Зато дає то шансы досліджувати і вказувати німецько-данське пограничя як взір пограничної культурово-спічнійої території. Могли сме переконати ся о тым на стрічы з генеральнім секретарьом Дойчгер Бунд (організація німецькой меншшини в Данії) і його заступцьом — бывшым директором німецькой гімназии в Північнім Шлезвігу. Конкретні оповіли нам они о формах і можностях активности своейо організації, о шкільництві, культурным жыттю, языковых справах. Вказали нам для приміру свою бібліотеку з німецьком літературом. Вышкыко выявило ся зорганізуване в пытово німецькым, найвыжшым порядку. Декотры наши Русины дем збычали собі з жалю і покус з зависті.

В Аберні одвідли сме шты округовий уряд дия регіону Полудильовой Ютландії, де дізнали сме ся, як розвязуваны сут од урядовой страны справы звязаны з меншинномом полтыком на репональнім рівні. Были сме пж в редакцій німецького пыжденника „Der Nord-schleswiger“, де видли сме як выглядат „мала“ редакція меншиного часопису, маюча 20 егатовых працівників і пару локальных редакційных одділів.

Треба доповісти, же на наше звіданя о числі Німців в Данії ніхто не знал нам докладн одповісти, бо в Данії заборонені сего ресстрування громадян за буд-яким інчыым визначником, як мено, назвиско, і свіденійній номер. В приближніно лідеры німецькой організації оціняють число Німців на 30-40000.

По величавій вечері ждала нас шты важна стрічка з генеральнім секретарьом Федеральной Уніи Европскых Меншшан Арміном Нікельсоном. Представил він нам історію і засады діяня Уніи. Мы зо своейо страны старали сме ся представити специфіку функціонування русинской меншшини в кожній державі і загальну ситуацію Русинів, головні реляцію русинско-українску. Як внесок стрічы усталено, же коли наши організації підоймут рішєня о приступінно до Уніи, двох представителі Уніи привклат видити справы на місці, а потім підняте буде рішєня о прийятю. Уж на гіска видно, же декотры організації будут хотіли зголосити своє членство в Уніі.

Наступно о дия

6 листопада, в четвер

мали сме зас можливість зазнаемити ся з деякыма організаційныма аспектами жытя данської меншшини в Німеччині. Овідили сме місто Фленсбург при самій німецько-данській границі. Были сме в основній школі дия данскых діт. Потім принимал нас директор і працівники Центра Меншшиновых Досліджень, котрого цілю сут не дем науковы досліджєня, але пж пропідияня спіччым конфліктам. По інформаційным выкладі директора др Стефана Троебста і по нашим представлєно ситуації і проблемів Русинів, добесідували сме ся, же Центр зорганізує в маю 1998 р. на Підкарпатській Русі полтычно-наукову конференцію, котрой цілю буде познания і аналіза русинскых проблемів в Европі, головні в границях України.

Тото дия гостил нас пж генеральній секретар організації данської меншшини в Німеччині. З його інформації зорьснутували сме ся же ситуація Данії в Німеччині сего так само добра як Німців в Данії. Неограничены сут можливості культурного і освітowego дияня, нес проблемів, нес конфліктів. А ж нам, привыкнєным до цілком інчой ситуації, здавало ся тото ненормальне. Наш сапірик Федор Вито навет ся звідал, ци ся не нудят і ци не хотіли бы мати за сусідів котрису з бывших комуністичных держав.

ПОДОРОЖ...

Огодини 16.00 вибрали сме ся в поворотну дорогу до Копенгага. До знаного нам уж Гелсруп Парк Готель вернули сме о 23.00.

Пятниця, 7 листопада

Для едних была дньом одпочинку, для инчих назначена была на індивідуальны стрічы, выклады, контакты. І так др Мирон Сисак выголосил в Інституті Лінгвістики Університету в Копенгазі выклад на тему *Розвиття русинского літературного языка*, а потім мал стрічу з викладавцями і студентами. Проф. Павел Магочій выголосил в університетским Центрі Меншиновых Дослідкынь выклад на тему *Карпатскы Русины. Их теперішня ситуація і перспектива на будуче*. Потім стрітил ся з місцевыма дослідниками меншиновых проблемів. Іван Петровіч і Олена Дуць-Файфер мали стрічу з писателями в Уніі Данскых Писателів. Оціл — Димитрій Сидор і Францішек Крайніак стрітили ся з генеральным секретарьом данской Екуменічної Рады. Еміль Бліха, Василь Турок і Анна Плішкова мали дискусійну стрічу з представниками уряду містечка Біркерод. Обесідували можливість будучой співпраці. По полудни Іван Туряніня, Володимир Кривошапко, Павел Магочій, Александер Зезуляк пішли на пресову конференцію до газеты „Information“, а оціл духовны овідціли редакцію християнского часопису „Kristeligt Dagblad“.

Не будучы присутном на шчых стрічах, не могу о них писати. Хочу лем коротко повісти о нашій стрічы з данскыма писателями. Была то стріча барз мила і думам, же интересуюча для обох стран. Обесідували сме при шкляночій вина і прекустії. Мы довідали сме ся о принципах функціонуваня Уніі Данскых Писателів і основных одзнаках сучасного данского письменництва. Зас наша презентація обнімала з едной страны інформацію на тему Русинів і їх літературы, што взяла см на себе. З другой страны Іван Пе-

тровічій опові о своїй творчости як писателя і перекладача, продемонструвал фрагменты врснів по роснійскы, українскы і русинскы, пречытал кавальчык свойого глумачья Бодлера. Думам, же оставили сме нашым данскым колегам якусу уяву і загальну орьєнтацію на тему Русинів і русинской літературы.

По стрічы з писателями, присутна на шій глумачка з Хорватії, повела нас до музею Торнвальдсена, де могли сме обзріти величаву колекцію творчости знаменитого різьбяря, а тіж різьбы предмети і згромаджены през него богаты зборы мистецтва.

Пятниця была для мене дньом стрічы з мистецтвом найперше з літературом, потім з різьбом, а накінци з фільмом. По вечери в турецкым ресторані были сме запрошены на премьєру данского документальноо фільму *The Warhol Nation* (Нарід Воргола) в русинскым языку (з текстовым глумачьямьом на англійцкій). По фільмі піли сме правдиве словацке пиво, привезене на тоту оказиво през Русинів зо Словації, бесідували з запрошенима на премьєру гістми. Андрій і я зазнасміли сме ся з польском Атане Культуральным в Данії, паньом Богуславом Соханьском, котра пришла не лем на фільм, але тіж про того, жебы нас познали инчы перед суботным стрічом, коли мала выступити офіційніи.

(закінчыла в наступным номері)

Олена ДУЦ-ФАЙФЕР

ДІЯЧЕ - НАГОРОДЖЕНІ!

Міністер Культуры і Штукы Леслав Подканьскі, на внесок Головного Заряду СЛ признач одзнаку „Zasłużony Działacz Kultury” для Михала Романяка - догалинського старосты Лемківской Ватры на Чужыні і для Андрия Копчы - Ведучого СЛ 16 жолтня 1997 р. в Музею Миди в Літшии Восвода Літшицкій Ришард Марушек вручыл одзнаку нагородженим. Гратуємо сме!

Митро РУСИНКО

Щырій, без края одданій трудівници на лемківській ниві, приятельці нашой доли і недоли

Мирославі Хомяк

глубоки слова спілчутя з причыны смерти Мамы

бл. п.

МЕЛАНІ ХОМЯК

з дому Ковальчык
(15.XII 1913 - 3.XII 1997)

складают члены Редакції „Бесіда” і Головного Заряду Стіваришыня Лемків

Покійна была невычерпаным джерелом нашой словесности, незаступленим інформатором в трудній, зберачий і творчий праці дівки Мирославы.

Одышла на спочынок до рідной усянської землі, котра - най ій пером буде

Вічна ій Памят!

Поміч на издавництво і внутрішні потреби Стіваришыня Лемків

420. Nowakowski Krz. (Kraków) 7,50
421. Цюрило Іван (Бидгощ) 12,-

Даровизны на организацию Ватры і закуп конкурсовых нагорід

422. Домбровскій М. (Лігниця) 100,-
423. Fundacja Wyd. Prószyński і Spółka (Warszawa) 300,-
424. Przeds. Prod. Handlu і Usług Skorpol Włodzimierz Chmielowski (Legn.) 300,-
425. MPGO „Mundo” (Lubin) 5000,-
426. Габура Євг. (Пшемків) 50,-
427. Дуда Марія (Пшемків) 100,-

Даровизны на памятник

428. Воргач Василь (Пшемків) 15,-
429. Рыдзанич Сем. (Мальчыці) 20,-
430. Молодчак Сл. (Гожів Влкл.) 15,-
431. Брода Ян (Пшемків) 50,-
432. Урбан Славомір (Хойнів) 50,-

Вшыткым Офіродавцям лемківскы „Божє заплат”

Конто: ZG Stowarzyszenia Lemkow, PKO В.Р.Ю/Legnica 10203017-75893-270-1 з дописком: „Pomoc na wydawnictwo”

У ЛЕМКІВСКА ОСІН ТВОРЧА - ГОРЛИЦІ '97

Наші осинні презентації літературного доробку сучасних лемківських творців стали ся уж традиційом. Осін то час рефлексій і споминів, але тіж час збераня плодів. Барз добрі в тог осинній архехельн бот ацтва і сьноспн внєсуют ся нашы літературны стрічы. Так было і тог рока при госпінным стол в Рускій Бурсі в Горлицях в суботне пополудне 11.X, і на бурсяній сцені в неділю 12.X. Лемківскы творчі і культурны дяче зыщли ся уж пятій раз, жебы смакувати тогоричной праці творчої, жебы сднати свої думкы, побуджати уяву. Запросили сме до нашого творчого кругу тіж гости з загранич - бравів по нашій і друзів по пері: Юрка Харитюна і Миколая Гвозду - русьнських поєтв зо Словації і Василя Сочку-Боржавина з Підкарпатской Русі. Спосеред „нашых” сходили сієти при стільным столі: Федор Гюч, Олена Дуць-Файфер, Ярослав Зволінскій, Михал Зьолька, Андрій Коича, Михал Санлович, Петро Трохановскій, як писател, а тіж Євгеній Дядюш і Тадеуш Келбасівскі, як культурны дяче.

Суботня стріча была камеральна. Мала варигативо-дискусійний характер. Давала тіж можливість пошійной, не ограніченой часовыма вьмогами автопрезентації. Треба повісти, же в цілій різнородности творчої стилістики кожного з авторів одзеркалена остала глубока автентычність лемківского письменництва. Автентычність, котра сягаючы коріннями фольклорной творчости, дост добрі стереже ся маніризму і деякого словного нігілізму — частого гріху сучасного вершописарства. Заховуючы натуральну мелодіку народной пісні, лемківска поезія вырастат з основ первісного ритму і поєтычного примітивізму (в добрым значьно того слова). Тримає ся образотворчого конкрету, рідной лемківской символікы. Декотры авторы одраз творят до своїх вершів і мелодій — родят ся пісні, котры дост скоро входят в загальний репертуар лемківской песенности, прятяи звязок зо своим автором і функціонуют як анонімна творчіст.

Каждый з писателів презентуючий свої творы в суботній вечер мал

барз уважну, емпатичну публіку. Причинило ся того до велькой експресії і свободы презентації, якы обнімали не лем творчий матеріал, але тіж представлєня свойого варіятату, поглядів, літературного програму і інших справ звязаных з сучасным літературным жытьом Лемків.

На закінчєня суботньої стрічы прийняли сме деякы постановы, што до будучого нашого програму:

1) Організаціо будучых стріч „Лемківска Осін Творча” перенімає Стіваришньня Лемків, котре буде запрашало як співорганізаторів інші лемківскы організації;

2) Прінімає ся сталій термін, в якьм організувана буде „Лемківска Осін Творча” на остатню суботу місяця вересня. Місце — Руска Бурса в Горлицях;

3) На „Лемківску Осін Творчу” запрашаны будут не лем самы письменники, але тіж критики, історики літературы і публіцисты, якы ся штересуют лемківском літературом;

4) На сторонах „Бесіды” і „Загороды” оголошеній буде Конкурсе Молодых Творців Лемківской Літературы. Найліпшы з надсланых творів будут публікуваны в тих часописках. Засады конкурсу і критерій оцны устанут покликане жрі.

Недільна част тогоричной Лемківской Осіни прощла з участю публікы, яка запрошена была до Руской Бурсы на духово-естєтєчнє і остінну, на зазнаємля ся з новыма оєятїнямы лемківскых творців. Авторы повторили свою презентаціо кажвий на свій спосіб, внакше, інтересуючо. Окрем творів представлений был тіж короткій огляд літературного жытя Лемків по II світовій войні — і головны напрямы розвитку сучасной поезії, основны тенденції в прозі і драмі. В порівнянню з попередьоричнымы штырьома стрічами мож было достєрєчы, же тогорична Лемківска Осін своловала в напрям бильшой концентрації на чысто літературных проблемах. Презентувана творчіст была барже різнородна. Чытаны были фрагменты автобіографічної і спомінової прозы, поезія, сьлванкы, поєтычны пісні.

У Лемківска Осін Творча мала свій специфічний акцент. Звязаний він был з ювілєіом 50-літя народжєня Петра Мурянки, котрий святували сме в нашым письменничым кругу з великом шьарєстю, пошаном для творчых оєятїнь. Ювілєята і нашіом не наступшы його оєятїня в діл лемківской культуры.

Стіваришньня Лемків, як співорганізатор Лемківской Осіни не забыло і о учителях лемківского языка. З нагоды Дня Учителя отримали они подякуваня і квіты од Стіваришньня.

Для авторкы того допису барз приємным заскочьїном были офіційны GRATULACIJE, квіты і нагороды яку отримала од Стіваришньня Лемків з нагоды оборонїня докторской дисертациї на тему літературного жытя Лемків в II половині XIX і на початку XX віку і отриманя ступєни доктора гуманістєчных наук Ягійлонской Університету.

Наше престаре „Моногая ліга”, співанє през цілу згромаджену в Рускій Бурсі публіку, прозвучало ту в недільне пополудне 12 жолтня пачу раз. Дішли сме ся тортом, який ювілєят Петро отримал од організаторів імпрезы, складали сме і прінімали GRATULACIJE, жычєня, шьыли своїма оєятїнямы. Атмосфера была шьра і барз сердєчна. Старій будинок Руской Бурсы шьыл ся разом з нами, же по долых роках зас в його мурах одродило ся лемківске культурне жытя, же Руснакы стрічають ся ту на духовій гостині і в згод шьпал ся оєятїнямы, якы маме на полі літературной, науковой і шьироко понатой культурной діяльности.

На дискусійным суботнім форум поставлена была думка приготівлєня спеціального виданя з презентаціейом окремых авторів і їх творчости, представляной в часі Лемківской Осіни. Думка тога перерастат як нараз нашы можливости. Зато постановили сме в періодиках головных організаторів імпрезы „Бесіды” і „Загороды”, замістити коротку презентаціо творчости прісутных на літературній стрічы авторів. Так і чьшїме, визначаночы порядком не критериями, а старым ключом — за азбуком:

ЛЕМКІВСКА ОСІН...

Миколай Гвозда (Словакия - Свинник) — русинській поста старшого покоління, якого мож зарахувати до народної о напрямку в нашій поезії. На Лемківській Осени витали ми го перший раз. Презентував свої красны вершы, барз близькы натуральній народній піснесті, притіаючы гармонійном мелодиком і швірсно патріотично о думаня:

Поблуджений Русин

*Верний ся Русине,
верний ся ты домів,
думаеш — ліпше жыти
десь у краю чуждзім?*

*Тадь у чуждзім краю
о тебе не стоять,
ніда твої раны
там ся не загоять.*

*Верний ся, Русине,
хцу ті порадиши:
хто ся свого ганьбить,
не може го хвалити.*

*Про тебе чуждзіна
то не друга мати,
она не давала
тобі груди свати.*

*Лем русиньска мати
про тебе сдиша —
она тобі розум
і велика сила.*

*Верний ся ты ку ній,
до даму родного,
бо в ній твоє місце,
ніт в світі красиого.*

Федор Гоч (Польща - Зьндранова) до тепер праві не знавший на літературным поли, за го знаній шыроко як культурній діяч, творець Лемківського Музею в Зьндрановій. З опублікованой в тым році книжечкы „Куме Гнате” авторства Ф.Гоча выаикат же сєт він автором невеликых пьєс о восній темативі, выставляных на лемківських аматорських сценах в 60 роках. Часто писал пж репортажы, рефлексії з жытя Лемків, котры печатал в українських і лемківських періодиках. На Лемківській Осени запрэзентував ся нам як автор „Кума Гната”, не лем книжечкы споминів, але і численных новых стрічок знаной співанкы:

*Куме Гнате - власти Горшиц
Руску Бурсу нам вернули,
„Лемковина” нж в ній співат,
Штобы о нас виыткы чули.*

*Радят Лемкы зас, дімче,
„Поєтищку Осін” творят,
На выставі музейкиків
Іскры культуровы горят.
(...)*

*Треба куме грошы на то,
То даруйте — кой зачато;
Жытя в бурсі культурове
Одновляйме мы кумове.*

Олена Дуть (Польща - Краків) — сама о собі в тым гардым дописі ніч не написала. А могла прэзі помістити дашто з того, што писали о ній, хоцьбы рецензію Богдана Бончука з антольоі „Поэза традиції”: „(...) Традиційно письменники вживали диякты, щоб відтворити локальний кольорит і зобразити жытя людяны у відповідному контексті. Дуть робить навпаки, переставляє лемківську говірку з локальных реіок на универсальны, або, вистовившись образно, перенструментує шо говірку з лемківської ліри на електронну гітару модерної поезії. І цім її роля особлива.”

Нароком

*діти
іроком дітшыны
вітер
іроком осіняй
земля
іроком ся котит
рік летит
іроком по року*

Фанаткы

*Сторож світлы
в надземській темноті
deus lucis
на підножку царской сшы
кусьцонок забыт
лодске право жытя
розлястити хотіл
выыткы деяны справы
Мы остали
над порогам
чужої свідомості
проти нам світло
не нашої темрявы
гір корня хоче затемшити
deus obscuritatis
в ненавистным шлі*

Ярослав Зьолінскій (Польща - Кошалін) — сталій учаснік Лемківських Осєні. Автор збіркы вершів народного напрямку і двох книжочк фактографічної прозы, опертої голові на споминах автора і презентаций зобранных през него документів. Хоц на нашу літературну сцену вышол дост пізно, занял на ній уж выдне місце не лем як писатель, але і організатор літературного жытя. Є пж докладным ресстратором ріжных культурных подій серед Лемків, з котрых реляції публікує на сторонах наших часописів в Польщы і за границьом.

Церков і дзвоны

*В глибокым потоці де сору стесано
Выросла церков з пятьома банями,
Сут і дзвоны од Лемків,*

*з нашыма словами,
Про нашу віру і нашу будучыст
През олгы роки, Ту,
будут сьвідкачы.*

*Придте ту Лемкы і поклонте ся
Царськым Воротам*

*і виыткым сьвятым,
І сили тых Лемків што збудуваеш
Сьвятію правды, джерело жытя
для дальшых поколінь,
А голос тых дзвонів
най силы ім додаст
І вічної памяти — мы не пропаш.*

*Крєшичка церков в тєсаній горі
Буде сумишюм на Лемковинах:
Мы ту быш, сме, і будеме
З нашою віром, з нашою родиною,
в нашій родині.*

*Порушыл ся велькій дзвін
І припомнул же він —
то вельке серце
Што быє в грудях Лемків,
Тых ту, на Лемковинах і тых,
далеко на чужыні.*

(...)

Михал Зьрольска (Польща - Варшава) дебютант на наших осєнних літературных стрічках. Три роки тому был на Лемківській Осєні як єден зо слухачи. Од того часу опублікувал уж на сторонах річничка „Płaj” фрагменты своіой автобіографії, представленої на шыроком тлі лемківської реалыности ostatnich парудєсяных років. Писемничивий стиль Зьрольскы операт ся на простых

принципах щирості і реалізму. Дучыт в собі фактографічнєст з рефлексивністю. Коли авторови повєдє ся опублікувати полне виданя своєх споминів (а є уж того подбно парудєсят брѣвонів), вірїме же лемківска література збогатит ся цінным твором автобіографічної прозы, якої пробоку, запрезентувану в Горлицях ту - переведєну на лемківску бесїду через Я. Зволнського представїме (школа лем же в навілєаньм текстї не означєно скорочєнь, робїме того самї, на вычутя - ред.):

*Од верхомлянської Циганки до-
стал єм малого пса. Дал єм му іменю
Райтон. Якїсий дивний был то псик,
мал ногы як заяц. Навчыл єм го ро-
майтых штурчок, наветь танцюваня
на двох ногах. Помагал мї пасти ху-
добу. (...)*

*Зближало ся літо 1947 рока.
Люде юж чули про тоту акцію „Ви-
сла” і о выселєнях Лемків. Мойому
Райтопови моє раз єм покварял, же
якбы ся стратил, то ту при тий
студєнці буду на него чєкал. (...)*

*Пришол і до Верхомї тот най-
чортїїший час, пришло войско і вы-
слїло вишєткых Верхомлянїв. На віз
забрал єм мойого Райтона, але як
пришол вояк і зачал ся не нас дерти,
мій Райтон втік домів. Видочїи по-
нюхал што то єст тотя акція „Ви-
сла”, видїл плач людї — видно, пєс
того не вытримал.*

*По додєхь роках од нашого вы-
слїаня пришл єм перїий раз в одви-
дшы до мойого сєла, до Верхомї Ве-
лїкой. Затримал єм ся при нашым
старым обьєстїю, перєспал єм ся в
шатрї, было то в літї. Раю пїшол єм
до студєнцї напїти ся воды. Сїдєжу
соби, мьашю: што то т Лемкани зрє-
бїш. Але чує якїсий шєлєст в кря-
ках, призерам ся... а ту з гушавиш
выходит мій Райтон.*

*Горячо мї ся зробило. Пєс при-
вюк єа до мене, бо юж не мїє пильно
ити. Был так худий, забїдженїий —
же але страшнїий. Взл єм го на ру-
кы, а він барз смутнїиьма очамї ємо-
трил на мене, бо то я го ту лишыл, я
го опустил. Долго тримал єм го на
руках, хтіло мї ся галїсно плакати,
але єм не мїє. Оба єме зазнали смаку
акції „Висла” — видно то было і в їн-
го очах. Хтіл єм го занєсти до мойо-
го шатра, накормити, побєсїдувати.
Але было юж за пізно... пєс на моїх
руках закїчєл жывот.*

Андрїї Копча (Польща - Вроцлав)
— сталїий участник і спїлорганізатор
Лемківскых Осєнї. В напїї літера-
тури є представитєльм найслабше
як до тепєр розвиваючого ся літе-
ратурного роду — драмы. Маючы
профєсїїнє приготєвнїя, створил
внї підставы напїї сучасної дра-
матургї, котру, мамє надїю, будє
розвивал. Копча зорганїзувал лем-
ківскїї аматорскїї театр, котрїї вы-
ставлїял на сїстї пьєсы режисєруванї
на базї сєкєндрїив написаных през
їнєо самого. Великым поведєньм
їншїиьн ся їного „Одгїяты корєнї”,
выставлєны м.ін. на бортичаньскїї
Ватрї в 1989 р. Ту презентуєме фра-
гмент пьєсы „Останїя годїна”:

*МАТИ: І чого їац не бесїдуєте? Не
стыд вам выгавити з гїр тоту стару
Лемкєвию, котра разам з сьнєм,
вїшнїм прїятєльм през пїл рока
стерєгла вас перед Нїмїцкми, лїчыла
і кормила. Допрїядь, не стыд вам?*

*КАПТАН: Wstyd nie ma tu nie do
rzeczy, pani Mario. Ja tam rozkaz wy-
siedlić wszystkich mieszkańców tej wioski
i zrobić to równie sumiennie, jak to
wcześniej zrobiłem z innymi.*

*МАТИ: (наглї зоркала ся з крєста і
вказала рукам на дєверї) То вынєсте
мї ся з хьжык! І то зараз!*

(...)
*КАПТАН: Pani Mario, dlaczego pani
stawia mnie w tak niezręcznej sytuacji?
A może się pani ludzi, że przez wdzięcz-
ność, jaką dla pani żywię, zrobić wyją-
tek i zostawić panią w spokoju? Oż
zapewniam panią, że opuści pani ten
dom do godziny dziesiątej. I to dobro-
wolnie!*

*(В тьм моментї МАТИ одхьшєла до
лєду голоу і зачала тьжєко дыхати...)*

*КАПТАН: Powinien panią zbadać le-
karz. I to jak najszybciej.*

*МАТИ: А де вы ту, панє, найдєте
дєхтора?*

*КАПТАН: Jest w Gorlicach na punk-
cie przesiedleńczym. To dobry wojskowy
fachowiec. Jak tylko tam przyjedziemy,
to zaraz go do pani wezwę.*

*МАТИ (всьмїхнула ся хьтрї): А не
мїє бы він ту прїїхати?*

*КАПТАН: To wykluczone. Jest bar-
dzo zajęty. A poza tym nie ma takiej
potrzeby, ponieważ za godzinę to my bę-
dziemy u niego.*

*МАТИ: За годшю? Прєцї до Горлиц
идє єа одтїль наймєнєє пїят годїн,*

а може ширє дошыє.

*КАПТАН: Ależ pani pojeździe ze mną.
Samochodem. I proszę się ubierać, bo
zaraz wyjeżdżamy.*

*МАТИ (зас всьмїхнула ся): Памє-
лєцькы, панє Тадеушю, помалєцькы.
Вы можете їхати і то зараз, але я
ту остам.*

*КАПТАН: Przecież jest pani poważ-
nie chora.*

*МАТИ: Уж нї. Уж мї легше. А вы,
панє за перепрошєньм, не думайте
же я така глупа, як вы мудры. Я до-
брї їам о што вам идє.*

Михал Санкович (Польща - Варшава)
— наймолодшїий, як повїдат,
лемківскїї писмєтнїик, але не віком,
лем стажом. Дебютувал в 1995 роїв
на III Лемківскїї Осєнї вернєм
„Лемковина - Рїна Мати”. На то-
горїчнїу стрїчу прївїоз зє собом уж
малу збірку своїх вершїв. Вдучїня
єа Михала Санковича в процес
творного одродєжуваня лемківскої
культуры повязанє є стїєсно з фак-
том канонїзацїї його дїла. Свя-
щенноучєнїика Максима (Горлиць
1994 р.). Было то велїкє пережьгя
для Михала і полне усвідомлєня собї
духового звязку з народом, з котро-
го вышол. Вершїи пїєнї, котры
творит вказуют глєбкїєст і сїцу то-
го звязку:

Beckide, mii Beckide...

Beckide, mii Beckide...

*На зелєнїиьн горбкы,
в Бєскїдї далєкїиьн
стєжєлї там хьжєєа,
мїї чудовий дїм.*

*В моїм рїднїиьн сєлї
мєєлїа моя мати,
мєєлї мїї рїднїиьн нїиьно,
я єа вродил в нїиьм.*

*Тєпєр на тїиьн мїєсцї
рослут густы крякы,
заслїпаєа студїя,
обрубанїиьн крєст.*

*Нїиь мє не радус,
бо тудє мє тїєєнє,
трєба єа зєрати,
лїшїєтїиьн вас тудє.*

Beckide, mii Beckide...

*До тєбє я верну,
верну я до тєбє!*

Василь Сочка-Боржавин (Україна - Ужгород) — сталий гіст наших осінніх стріч, сієн з барже знаних і цінних русиньських творів з Підкарпатської Русі. Полює глибокої любови до рідних Карпат, охоче приїжджат презентувати нам свої верши, але тіж слухат і запієє то-го што видіт і чул, жебы потім інформувати русиньських чытателів о культурных, літературных подяк серед Лемків. Не с він лем поетом, але тіж літературным критыком, істориком, есеістом. Має добру оригінальну в загальнорусиньськым писемстві. Як автор семох книжкових выдань і бл. 250 статій і есеїв с він дост шыроко знаний русиньськым чытателем. Залучає ту верш з його остатньої збіркы:

Мене горы учыли співаці

Под Бескыдом, у гаю, у гаю
в милом краю,
што од нявка маю,
малювану співанку співаю...

Бо ня горы учыли співаці,
бо любити — научыла мати,
бо ми Господь дав русиньску душу,
бо Руснакам я смьжыти мушу!

Ива

1.
Над потоком
свіжым соком
кормит ива почки,
толкым віткам
малюйткам
пече листочки...

2.
Вербный трепет,
птичий щебет
радо чує ива,
теплым літом
юй и дитьом
спитя сон шасливый...

3.
Лем у осени
дождливою
в непогоді смєся,
бо у осени
над шав
вітер хлыі смєся...

4.
Крок за кроком
над потоком
мерзне ивы тіли.

Бідну иву
метелиця
до-гола роділа.

5.
Морозиско
и вітриско
снігом ю заносит,
але ива
молчаливо
вишитко переносит.

Петро Трохановскій-Муриця (Польща - Кривіця) — всесторонній талант, перша персона в сучасным літературным світі Лемків. Є він творычом автопрезентаційного напрямку в нашій літературі. Найбарже прославил ся своїм глибоко патіотычным, емоційным насыченым „зж до болго“ лірыком. Але с він тіж автором історычно-символычных драм, а остально презентувал нам фрагменты своей автобіографіі писаной в формі „памятника души“. Його выступлєня все прикрашат нашы літературны стрічы, долєє ім смаку, підносит артыстычну яєст.

(...) Няво стиснулі воргы. Уж сн думат, хоц николи мя не били, же высмаруют мі скору. Але обшыло ся, видно мій час шчы не надьшол. Надьшол зато час на мою науку для Стишы, під няву проводом:

— Я буду бил, а ты крич. Кіско можееш, крич: „Стиши!“.

Взяли няво бич з кута, здохли шмигач (бичом быс ся лем коні) і сымым бичыскым зачали окладати Стишы. Кєд уж скачала на жолюб, мій голос „Стиши“ ставал ся штораз тихиший, штораз барже пискливый, аж одважыл сн ся повісти, цїком тихо вырече:

— Няво, може ій уж старчыт?

— Приложыти і тобі? Крич, голосно кіско можееш, крич: „Стиши!“.

— Стиши, гу путю!..

— Голосійше!

— Стиши, гу путю!!!

Долго не міг сн заснути. Было мі Стишы жаль, як не звам што... Але наука аказала ся skutочна. На другой ден уж сн не муєл надрабляти поза фось. Старчыло мог дітиноче: „Стиши, гу путю!“.

Але Стишы долго мі было жаль... І мамы мі было жаль, бо они Стишы все так гласкали, бо Лысавы уж давно не было, і она сдн, іх Сти-

ши з тамтой лучкы на Востным, остала... Жаль мі было Стишы, бо поза тым, же - глупа - бояла ся мого „гу путю“, была преці така мудра, наймудріиша зо вишиткых коров яку сн в жыттю знал.

Юрко Харитун (Словакия - Кежмарок) — наш гіст з полудньового бока Карпат, так нам близкій не лем риторычяны, але і духово. На Лемківскій Осени гостили сме го уж третій раз. Все приїжджат, жебы прочытати нам добру, часто полну гумору, а все - блискотливости - поэму. Харитун має барз добрі опануваний поетычний вершитат — за прекрасном простотом формы мієт ся глибокій, часто заскакуючий, несподіваний замысел, інтересуюча думка, порівняня, контраст. Ставлят го автора в характері одного з найбарше талантовитых русиньських поетів.

Мед і лед

Ты одышла із мого серця,
Потихонько,
скромно,
Лем двєрі тріснули творєнь,
Шалєным,
сильным громом.
В твоім роті было меду,
Лем серце мала-сь, дівко, з леду.

Любов

Любов вісить
на павучий,
Любов без крыл
під небом сшїм,
Любов така,
як добре вишу,
Любов, кєдь клякну на колїна,
Любов і чорна, і блондианка,
Любов у серці тайна скринька,
Любов колись
ключова дірка,
Любов не знає одпочыку,
Любов як буря,
кєдь ся блискаєт,
Любов — я твій,
а ты мі близка.
Любов і стів коло колыскы,
Любов і діти коло жискы.

Тїкво презентавлі. Короїкої. Та, думам, на сторонах „Бесіды“ стрічатн ся будеме шчы не раз.

Олена ДУЦЬ-ФАЙФЕР

BELA ILLÉS

RAPSODIA KARPACKA

(urywki - część V)

Ojczyzna moja, w wąskim tego słowa znaczeniu komitat Bereg, szczyła się dwiema rzeczami. Były to dwa bardzo wybitne o historycznym znaczeniu wydarzenia ściśle związane ze zroszoną krwią ziemią szlachetnego komitatu.

Pierwsze z nich — to podbicie węgierskiej ojczyzny.

Jak nas uczono w szkole, Węgrzy przybyli na ziemię węgierską w 896 roku przez Werecką Przełęcz, po czym odpoczywali przez czterdzieści dni pod Munkacssem. Werecka Przełęcz, jak również i Munkacs znajdowały się na beregskiej ziemi (.)

Na beregskiej ziemi podali sobie dłoń spokrewniony z królami Ferenc Rakoczy i włóczęga Tamas Esze. Na beregskiej ziemi Tamas Esze Wielki kiedyś krzyknął tak, że rozległo się to za lasami, za górami:

„Naprzód, niedzaru, głodny niedzaru, śmierdzący niedzaru, zawsony niedzaru, naprzód drodzy bracia, bijcie, rabujcie sługi niemieckiego cesarza, bijcie, bijcie! Ale tylko po głowie, ażeby nie okluleli! Naprzód niedzaru, zawsony niedzaru! Hura!”

W siedem lat potem, gdy w setkach bitew Rakoczy prowadził do walki przeciwko najmitom cesarza węgierskich magnatów, węgierskich obywateli, węgierskich, słowackich i rumuńskich chłopów, przez Werecką Przełęcz opuścił kraj. Umarł w tureckim mieście Rodosto.

Ferencem Rakoczym szczyli się każdy mieszkaniec komitatu beregskiego.

Węgrzy dumni są, że Rakoczy był Węgrem.

Rusini dlatego, że byli oni pierwszymi jego żołnierzami.

Zydzia zaś dlatego, że Rakoczy napisał pewnego razu na złotym pergaminie — pierwszą literę czerwonym tuszem, resztę zaś czarnym. „Nie mamy prawa robić różnic pomiędzy ludźmi ze względu na ich język lub religię. Każdy, kto kocha ojczyznę, a mienawidzi niewolnictwa, jest naszym rodzonym bratem.”

Każdy z nas szczyli się Rakoczym. Nawet wuj Filip, mimo iż, zwykle, gdy tylko poruszałem sprawę dotyczącą starej wojennej sławy Węgrów, zatrzymywał mnie słowami:

— Bądź dumny z tego, czegoś sam dokonał!

Ale gdy mowa dotyczyła Rakoczego, to nawet on się nim szczylił i w takiej chwili nazywał siebie Węgrem. Poraz pierwszy zauważyłem to wtedy, gdy urządziliśmy wycieczkę do Werecke, ażeby zobaczyć sławną Przełęcz, przez którą na przestrzeni tysiąca lat wkraczały do kraju wojska zwycięzców, a zwyciężeni opuszczali kraj. Przez Wereckę, o której kiedyś mówiono, że przedostać się przez nią można było tylko konno, za naszych czasów transportuje się nawet armaty.

Z prawej i lewej strony, dokładniej mówiąc ze wschodu i z zachodu, zakrywają ją dwie skaliste ściany. Wysoko na górze ogromne metalowe litery mówią o tym, że tysiąc lat temu przechodzili tedy Węgrzy. Nikt w tamtym czasie metalowych liter nie poświęcał pamięci Rakoczego. Oburzało to wuja Filipa. Przez cały czas, gdy byliśmy w Werecke, wciąż mówił tylko o Rakoczym.

Wiedział o nim bardzo dużo. I to takie rzeczy, o których w szkołach nie mówiono. Na przykład to, że Habsburgowie podarowali hrabiom Schönborn nadzwyczajną ilość węgierskich ziem dlatego, że odznaczili się oni w walce przeciwko Rakoczemu. O niezwykłych rusińskich siekiernikach Rakoczego dowiedziałem się również po raz pierwszy w Werecke od wuja Filipa.

Kiedy powrociłem do Beregszasz, stałem się w naszej rodzinie znawcą historii o Rakoczym. Oprócz mnie nikt w rodzinie nie widział Wereckiej Przełęcz. A ja widziałem nawet fortece w Munkacs, dokąd jeździłem również z wujem Filipem. Teraz mogę się już przyznać do tego, że stary rodowy zamek Rakoczycy rozczarował mnie bardzo. Wyobrażałem sobie to słynne „orle gniazdo” zupełnie inaczej. Myślałem, że zamek stoi na nieprzystępnej skale, a wieże jego nikną w chmurach. W rzeczywistości zaś historyczny ten zamek zbudowany jest na niewysokim wzgórzu, a jego jasnozielone wieże są wyjątkowo niskie.

Wuj Filip zauważył, że jestem rozczarowany.

Zamek, jak widzisz, Geza — powiedział — nie jest bardzo mocny. Ale mocni byli ci, co go bronili, ponieważ walczyli o wolność.

НОВОРИЧНА „ШОПЦЯ”

(продолжыня 2)

Бача Славцьо:

*Лишме тото. Яка студіні!
Чого сте не напалили?
Кед не рушу... Люде, люде!
Но і што сте урадили?...
Болим мя ты, в ямці — деси...
О, прэпращам, не видзіалем!
Як ся cieszę! Так ся cieszę!
Гошція тамы - аз з Варшавы!*

Бача Фецьо:

*Пан розумят по нашому,
Сідай, слухай...*

Писар Францьо:

*Кінчай, Штесю,
(крути слово — по свойому),
а ви ешиткі еслухайцеся.*

Писар Мисьо:

*До тамтого хай нав'яже,
(про завіти і профіту)
Дуже добре швагэр каже, —
слово дайце докінчити...*

Старший Югас Донцьо:

*Дайте! Дайте!?! (Треба бы вас
потримати в партизантці —
там бы ся вам одохтіло
з ангелами іти в танці.)*

Писар Мисьо:

*Што мимрете там під носом!
Же то ніби я не даю?
Дуже прошу, вельми прошу:
Хай юш в кінці зачинає! —
Кажи Штесю!*

Югас Штесцьо:

*Я ем з вами,
(хоц за п'я-своёго мате)!
Нашы свята за плечами —
тра бы дашто зрыхтувати...*

Бача Фецьо:

*Та рыхтуйте — хто вас тримат?
Ріжте смерек якій хцете,
лем не псуйте добрый клімат!*

Бача Дрийцьо:

*Нашмарити не можете
вшыткым нам ту свої мысли,
бо не по то ся ты з шли
вшиткы бльоки, вшиткы фракції.
Не будеме для атракції
ваших мрий выслухувати,
треба вшыткым голос даму —
жебы чул іх пан Властивий.*

Пан Властивий:

*Slucham was, jak mi Bug mify!
Mówcie, mówcie, wypowiedzcie
wasze bole, wasze troski —*

(продолжыня - глядай далі)

Voyager wydawnictwo s.c.
ul. Przy Bernardyńskiej Wodzie 3/21
02-943 Warszawa

Szanowny Panie Redaktorze!

Wydawnictwo nasze jest w posiadaniu cennego serwisu fotograficznego utrwalającego sztukę cerkiewną na terenie Beskidu Sądeckiego, Niskiego oraz Bieszczadów. Wydana przez nas mała pozycja fotograficzna na ten temat - albumik „Piękno w drewnie zamknięte” cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem. Sądzymy, że większa, bogatsza publikacja na ten temat byłaby pozytywnym krokiem w kierunku wypełnienia bolesnej luki w tej dziedzinie ()

Pragniemy zainteresować Pana udziałem w wydaniu dużego albumu tropem cerkwi lemkowych, pod roboczym tytułem „Piękno beskidzkich świątyń”. Chodzi nam zarówno o konsultację w sprawach merytorycznych jak i o pomoc w zebraniu zamówień na album.

(...) Zależy nam (...) bardzo na włączeniu w to przedsięwzięcie środowiska lemkowego. W swojej praktyce wydawniczej staramy się być zawsze jak najbliżej źródła, autentycznego spojrzenia i odczuwania ()

Omawiany album nie jest jedyną pracą uwzględniającą problematykę lemkową, jaką planujemy do wydania, stąd kontakt z Państwem mógłby się stać obopólnie cenny ()

Z uszanowaniem

**Redaktor Naczelny
mgr Maria Janudi**

Masurische Gesellschaft /
Stowarzyszenie Mazurskie

**Szanowne Koleżanki,
szanowni Koledzy!**

Stowarzyszenie Mazurskie i redakcja „Masurische Storchepost” zamierzają w 1998 roku wyjść z dwoma inicjatywami, organizującymi współpracę między różnymi mniejszościami narodowymi w Polsce.

() Chcemy, dzięki wsparciu finansowemu Rady Europy: powołać pismo „międzymniejszościowe” pt. „Obrazy pogranicza” Autorzy pracy „Konflikt czy współdziałanie. Media a problemy mniejszości”, wydanej przez Fundację Kultury Chrześcijańskiej „Znak” (informujemy was, że w „Besiadach” o tej książce), wystawiają

pracie niemiejszościowej, zajmującej się mniejszościami, nienajlepsze świadectwo. Stwierdzają, że „środkami przekazu odgrywają tu często negatywną, jeśli nie wręcz złowrogą rolę - wyolbrzymiają i zaostrzają konflikty, zamiast być rzetelnym informatorem i pośrednikiem, pełniącym właśnie madiacyjne zadania” (ze wstępu).

(...) Zadaniem pisma „międzymniejszościowego”, które chcemy powołać do życia, będzie niepopelnienie wytkniętych błędów, pełnienie roli jaką nie chcą lub nie potrafią pełnić pisma większościowe. „Obrazy pogranicza” będą ukazywać się po polsku. Będą mówić do swoich czytelników językiem większości, którym posługują się jednocześnie wszystkie mniejszości w Polsce. Znakiem rozpoznawczym, informacją, że jest to pismo wszystkich mniejszości będą pojedyncze publikacje lub strony w językach poszczególnych mniejszości. Prócz publikacji własnych, ukazujących osiągnięcia, problemy, radości i smutki poszczególnych mniejszości, systematycznie ukazywać się będą prezentacje poszczególnych numerów prasy mniejszościowej. Nie tylko krótkie „przeglądy prasy”, lecz rzeczwiasta prezentacja, uwzględniająca, że większość czytelników nie zna języka danej mniejszości i nie może sięgnąć do oryginału czasopisma

() Zespół redakcyjny składał się będzie z ludzi różnych narodowości.

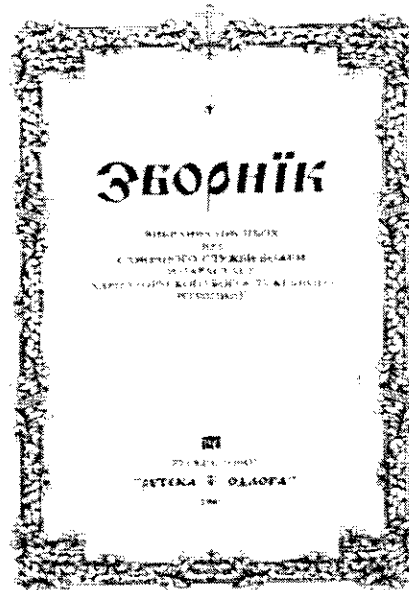
() Pismo oczywiście nie będzie konkurować z pismami mniejszościowymi. Ich rola jest bardzo ważna i inna. Nowe pismo ma być łącznikiem między poszczególnymi pismami mniejszościowymi, przybliżać je innym mniejszościom oraz czytelnikowi większościowemu ()

Serdecznie pozdrawiam i oczekuję odpowiedzi.

**Tadeusz S. Willan
Przewodniczący Stow. Mazurskiego
i Redaktor Naczelny
„Masurische Storchepost”
Olsztyn**

Дорогы Бесідники! Однесите ся, як до першого, так і до другого писма. Не лишайте нас самих, підтримайте, підшепнійте, дорадте, заангажуйте ся. Запеліть нам на тым, особливо в другім припадку, де справа влучыня ся до діла дакто може уважати за дискусійну — хоць то в днешніх часах аж сьмішне. Звертаме ся до Вас з пошаны. І з віром, же не останете обаятны.

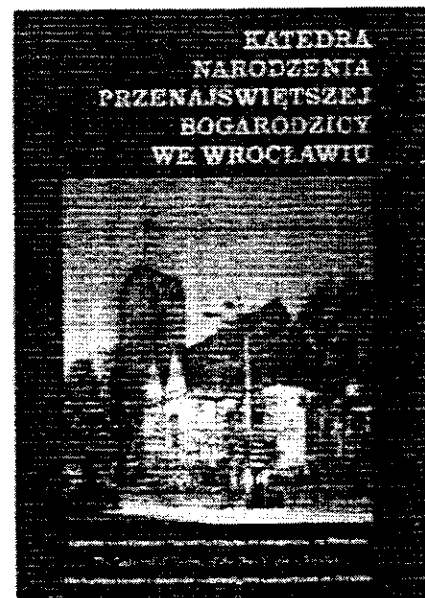
Редакция „Бесіды”

**ЗБОРНІК ВИБРАНИХ ПИСНЬОХ ...
КАРПАТОРУСКОГО БОГОСЛУЖЕБНОГО РОЗШПІВУ.** Гл. и одвич. ред. Прот. ставр. Йоаким М. Холошній, Вых. „Руске Слово”, 1996, ст.104-В4.

Іщы едно прекрасне видання Руснаків Войводи́ны посвячене 250-ій річниці пересеління „зоз Горніци”; видання едиторско перфекційне — зафундуване Міністерством Внутрішніх Діл Републики Австриї

Богослужебны мелодии обробил греко-кат сьвященник - Прот ставрофор Й. Холошній, на мішаний хор гармонизувала його двка - др Марія Холошній. Не мам місця на хваліня, але вірте - то не лем крас, але цінна книга.

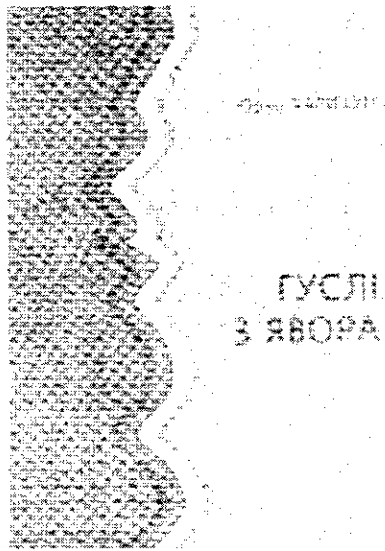
KATEDRA NARODZENIA PRZENAJŚWIETSZEJ BOGARODZICY WE WRO-

СЛАWIU. Praca zbiorowa pod red. Igora Rydzanicza. Wyd. „Aborteum”, Wrocław 1996, str. 158 (4 wersje językowe - pol., ros., ang., niem.).

До тых офіційных даных вартат прычыніти, што книжка выдана стараньом Стowарышыня Православнаго во Вроцлаві, з Орг. Комітетом в складі: Й.В.Архіеп. Єрeмія, Петро Коробчак, Любомила Рыдзанич, Ігор Рыдзанич і Ростислав Жерелик.

На книжку складают ся три тексты: вступне слово Владыкы Єрeмія, історично - мистецтвазнавчы нарыс п. Богуслава Чеховіча о святыні (23 сторны, в тым аж 66 поклікань на джeрeла) і „Zarys dziejów prawosławia na Śląsku po II wojnie światowej” - п. Ростислава Жерелика (6 сторін).

Вроцлавска кафедра є матрньюм святыньом м.ін. для більшосты православных Лемків на выгнанню. І з той раціи третя тема повинна была быти потрактувана дакус шырше.

Юрко Харитун - „ГУСЛІ З ЯВОРА”, Вyd. Русиньска Оброда, Пряшів 1995, стор. 96.

Збірка поезіи сучаснаго творця середняго покоління. Пише о ній дакус в тым номері Олена Дуць-Файфер (см. стор. 9-12). Ту додам тілько — же є то поезія незмірні близка душы Лемка і нашой страны Карпат. Юрко Харитун стратил рідне село, свою малу вітчизну, бо сучасна „цивілізація” заляла ю водом. Мы страшили дакус інакше... Але биль душы за стежкама, по яких ступити не мож уж николи, є подібний. Жаль, туга — то ядро той збірки. Та не лем тото мож в ній найти. То добра, соковита поезія. Вартат зазрїти.

НОВОРИЧНА „ШОПЦЯ”

(продолжыня 3)

Пан Властивий:

*co wam trzeba, czego chcecie,
na podwórku tym lemkowskim.*

Писар Васьо:

*Ja bym chciał tu sprecyzować
rogiąd narodowościowy.*

Пан Властивий:

*No, więc mów Waś(ć) po swojemu,
ja rozumiem.*

Писар Васьо:

*No, więc chcemy...
znaczym — хцеме, ми хочемо...*

Югас Славцьо:

*...Тра ся вчыти аґліцкоґо,
бо не рушыт нич без того!*

Писар Васьо:

*Не прерывай!.. Што єм гварил?
Юш єм забил... ага! Треба
жеби мися почували...
по своїому, зничит — жеби...*

Старший Югас Донцьо:

*Та, выдухай дашто іщы —
кым ся чуєш (на ден днешній),
лем ми не гвар — як поліщук:
„я з буолот тых, я тутешній”.*

Бача Павцьо:

*То не така проста справа.
Кым ся чуєш? (А кым мусиш?..
Я наприклад — твердий Русин,
така назва позостала
в наших горах, але гнеска
не є ясно... хоц небеско...
Не надармо єм малювал
в два кольоры дах мій цілий,
на випадок — якбы звідтам
европьяны надлетіли...)*

Югасиця Мирця:

*Голосніжше! Нич не чуо!..
Лем до себе бесідуют!
Но і не знам — так як в Усьцю,
ци інакше може кусцьок.
Зьлі запишу слова тоты,
ешытко ся ми поколотит.*

Писар Славцьо:

*Пиште просто — як ся гварит:
„сині”, „жeтeтe”, „мвaдeтe”, „стaрeтe”.*

Писар Мисьо:

*Та не робте ту симпозіи
науково-языковой, —
Новий Рік вже на порозі...*

Писар Францьо:

*Гармонограм не готовий...
Но і старий не виконам:
Будьме єдно — ходьте до нас!*

Бача Славцьо:

*„А бодай сте, пюде, скысли” —
як Русенко велькій повіл.
По што мы ту врешті пришли?..
Гроши треба ми на строї,
на выїзды, згрупуваня...
— ціле повім ту казаня!*

Бача Дрийцьо:

*Нес часу на Амбросіе,
ешыткы ждут ту на домáці,
бо комплтна кляпа грозит...*

Бача Ванцьо:

Мате рáцію, мате рáцію!

Бача Фецьо:

Мі бы треба...

Бача Ванцьо:

Нам бы треба...

Бача Ольцьо:

Та і нам не летит з неба...

(Мішанина голосів, ешыткы кричат, перекрикут єден другого, робит ся так званий і добрі знаний - бардак вєкшостьово-меншостьовий, аж бере назад справу в свої руки)

Загайцьо:

*Та не кричте нараз ешыткы!
Хочеш голос — пальці вгору,
але не так, на взір своры,
бо посудят нас о збыткы...*

Бача Славцьо:

*Я-м засыпал — я помелю,
скінчу своє, кєд єм зачал!
І най мі ту, приятелі,
нихто справы не оначит.
Гнет юж буде тридцет років...*

Пан Властивий:

Krótko - zwięźle! Czasu mało!

Бача Славцьо:

*Поліў, Фецьо (бо — неврском —
зас нас пєєно вы(.)ухали)!*

Пан Властивий:

Co pan mówi? — Nie rozumiem.

Бача Славцьо:

*Жебы пришол Фецьо гу мі.
Бо мя в яміц зас сколопо...*

Пан Властивий:

*O, to z panem niewesoło!
Ale reszta — chyba zdrowi?!
Słucham więc — no cóż, panowie?*

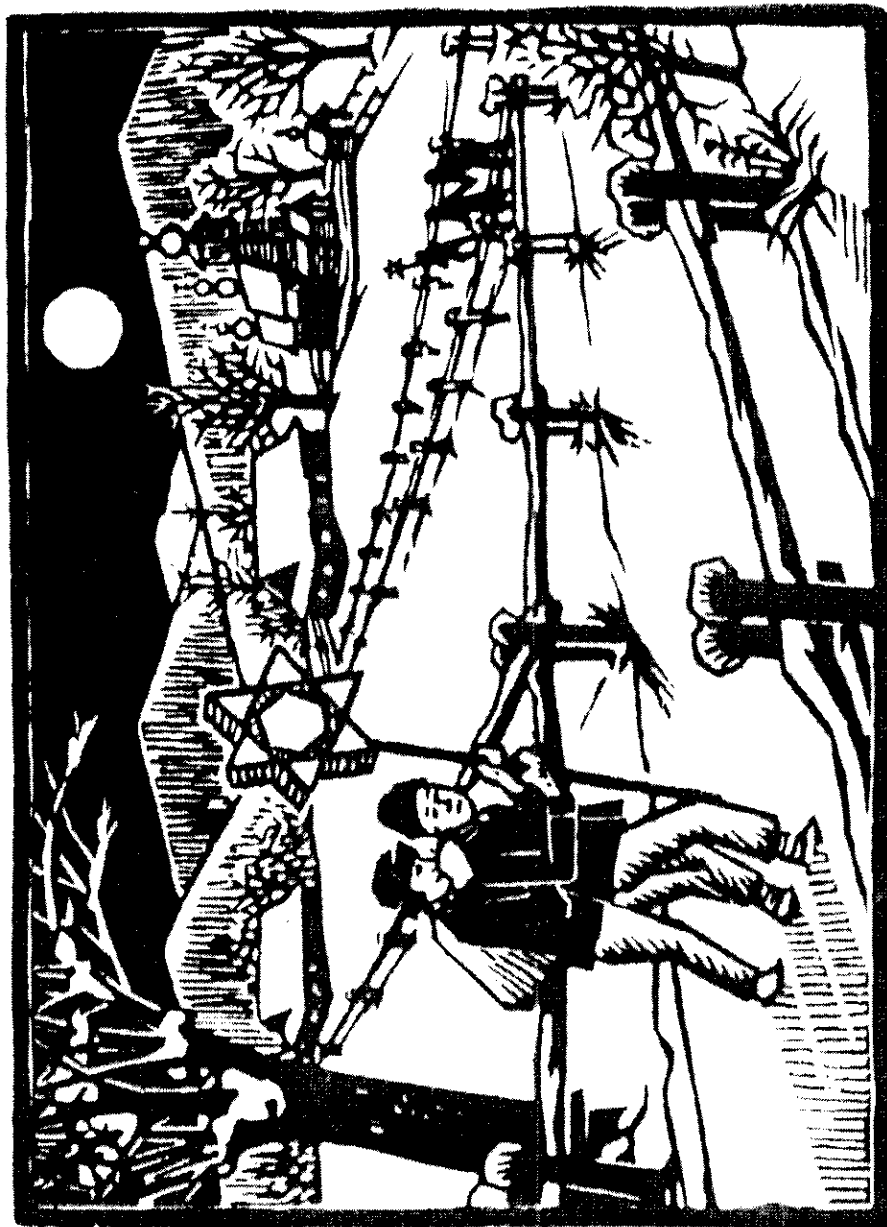
Бача Ольцьо:

*Тра нам критий амфітеатр,
рік в рік ліє — як холера!*

Бача Дрийцьо:

*В нас зас пече, дойчу мало,
але лишме тепер тамто...
Мам я ту труднійшу справу —
Возте од мя комбатантіє!*

(закінчыня — глядай далі)

Василь Мадзелян *Клядуня*

Продолження коміксу *Савкова слава* - в наступному номері „ЛЛ”

Лемківська Ластівочка

№ 9 © ЧАСОПИС ДЛЯ ДІТЕЙ І МОЛОДЕЖИ © 1997

ПЕТРО МУРЯНКА

Добрый, як мама, Святий Миколай

Одколи зачало замітувати сьнігом. Петрусь ждал на Святиого Миколая. Знал ся уж на календарі был преці од вересня школярьом. Водил пальчыком по грудньовых днях і рахувал

— Мамцьо, мамусь, а днешний ден рахувати?

— Ні, Петрусь, ні аж заран од гнеска буде еден ден, а позарани - два дни

— Знам уж мамусь, знам Еден два три штырнацет Ой, як дуже!

— Дуже? То лем два тыжні

— Ано, так!

Ідут дни Помаленькы, але ідут. Лем ночы ся влечут. Долго не може Петрусь заснути на свої постели під зыгарьом. Думат жебы му Святий Миколай приніос бльок і кредкы. Най уж бильше нич не несе, лем жебы бльок рысунковий і кредкы

Святий Миколай! Та де?! Петрусь од рока уж знас же то мама кладут му під заголовок дарункы. Влони, в Миколайову ніч не годен был заснути і спостерюг — місячок товды ясно сьвітил — який то Миколай двигнул му заголовок. А може він — значыт Святий Миколай — не хтіл го будити і передал мамом пакунок? Та зрештом най буде як хце жебы лем бльок і кредкы

А може бы так мамі слівце шепнути? Так даяк, жебы ся не

продолження на сторінках 2-3

спостерегли - якій то він мудрий.

— Мамцю, мамусь! Кед бы так Сьвятий Миколай знал же я уж школяр, та певно бы ми принюс бльок і кредкы, ні?

— Сьвятий Миколай вшытко знає, вшытко видит — запевнят Петруся мама, але такой додає. — та волю сполнят лем гречным дітям.

Якбы посмутніл Петрусь Ду-мат, оцінят свою гречніст. Лем вчера просили го мама жебы вынюс сьмітя. Вынюс, але на трираз навертал „зараз, зараз, мамусь”. Долге было тото зараз. А мама мают тілко роботы, так дуже старунків, не годни трираз повторювати.

— Мамцю, може вынести сьмітя?

— Іщы нес што нести, сынку Паскудна справа. Як ту при-більшыти вартіст своей гречно-сти? Преці уж заран Сьвятого Миколая...

— Мамусь, а подворец за-метений?

— Заметений уж, сынку „Но, так! — мучат Петруся думкы. — Мал ем дуже дни, та ем ся не зьвідувал што треба помочы. Хтіл ем жебы лем скоро летіли тоты дни. І злетіли. І бра-кло іх жебы на правдиву гречніст заслужыти.”

Грызе Петруся в грудьох, аж пече. Ходит з кута в кут, не го-

ден сой місця найти. А ту і со-нечко за ліс сідат, приходит змерк, вкриват земличку Мико-лайова ніч.

І хоц місячок зышол, як сріб-ний таляр, поблискуючий, і хоц зьвіздочки, як влони, перелітува-ли една гу другій, Петрусь, стра-плений своим великом згрызо-том, скоро заснул. А нічка зимо-ва долга, предолга. Іщы гу дню не втекла, іщы сонечка не збуди-ла, іщы ани когут Зеленюх не сьпівал кед ся Петрусь обудил.

Протягнул руку під заголов-чок... Єст! Велька як николи, така костурбата - то певно бльок...

Грюб ся до свитаня, шпор-тал, мацял, а пакунок якбы ся заєдно меньшал.

Стали мама, чыкли сьвітло. Зорвал ся Петрусь Шаршнул па-кунком, аж ся цукеркы по дыли-нах розсыпали. Смотрит, обер-тат, презерат. Вшыткого купа! Єст бльок, зимовы рукавичкы, зошыты, олувкы, книжечка, ан-друты, чекулядкы... А де кредкы? Нее кредок!.. Зімал бльок і шпур-нул ним під лаву.

— Кед мі не принюс кредкы — аж зверещал — та най си бе-ре і бльок!

— А може єс добрі не смо-тріл? Може ся ти під заголовком дашто розсыпало? — прогвари-ли мама, похыляючы ся над шпаргетом.

Ци знате традиції лемківской Велиі?

Перед Вечрьом іде ся зо запа-леном сьвічком по **полонніст** (сіно). Кормит ся быдлятка. Дає ся ім, ок-рем найліпшого сіна, **полазники** - маленькы хлібчыкы зо завиненим в середині чесноком. Полазниками зовут ся тіж тоты, што ідут кормити. Они, коли входят до хыжы, гварят:

— **Понайбіг** (Помагай Боже), **на щестя, на здоровя, на тот Но-вий Рік!**

Доматарє (тоты што в хыжы) вшыткы враз іх витают:

— **Витайте полазники! Што несете?**

— **Полонніст!**

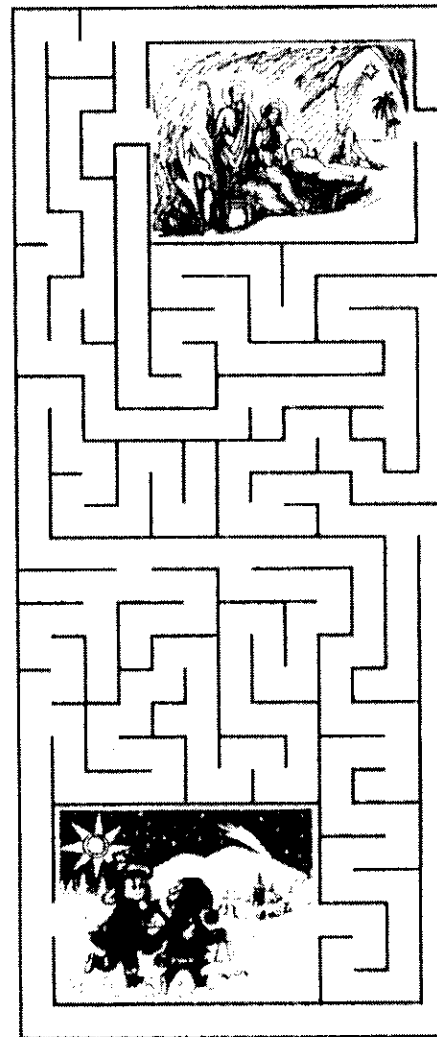
Потім полазники ідут по воду, а коли входят з ньом до хыжы, по-здоровляют доматарів так, як пер-ше. І на такє саме зьвіданя (Што несете? — полазники одповідают:

— **Густу верхнину** (сметану), **жолте масло!**

Перед Вечерьом вшыткы мы-ют ся в мийници (не в лазничці!!!) Аж потім сідают до стола. (Саму Вечерю тіж даколи опишеме).

Ци Вы так робите? Одповіс-те декотры: мы не маме быдляток.

То нич! Слібуйте придбати до торбочкы сіна, вынесите на двір во-ду в відрі, най выстуденіє... І зач-нийте Велию так, як дідове на-шы. Будете задоволены. Вірте!!!

Помож пастырям дійти до Вифлєсу

„Лемківська Ластівочка” - редакція Петро Мурашка, ілюстрації Богдан Трохановский.
Часовник виходит нерегулярні, як безплатний додаток до „Бесіды”

БАЙКИ СЛАВЯНСЬКИХ НАРОДІВ

Кошеля
щесливого человека

словенська байка

В багатій землі, в великому королівстві жыл король. Так, як кождому корольови — не бракувало му ничого. Але як повідають люде — найвекше богатство то здоровля. Приплянтала ся до него страшна хворота і ниякы лікарства не помагали. Спрваждал найліпшых дохторів, але вшытко надармо. Король марніл з дня на ден і зачал уж тратити надію на выздоровліня, коли пришол до замку старий, сивий мудрец і дал таку раду

— Треба найти такого человека, котрий был бы на правду щесливий і задоволений з жытя. Кед король одіє кошелю того человека, товды выздоровіє

Одраз до вшыткых земель розослано гінців, жебы найти человека, котрий ничого бы не хтіл і зо вшткого был задоволений. Ходили они по вшыткых королівствах, долинами і горами, але не могли найти такого человека котрий бы был зо вшыткого задоволений. Єдному потрібне было тото, другому сесе, кождому дачого бракува-

вало, жебы были на правду щесливим. Конец - кінцьом, уж в девятій землі нашли якусого чудака. Він сідил на горбочку, іл, попивал і присьпівав і выглядал на цілком задоволеного. Коли його звідали, чом ся так радує, з чого такій задоволений, він свистнул під носом і повіл:

— А чом же не мам быти задоволений, кед ничого мі не бракує на білым сьвіті!

Королівскы гінці барз ся втішыли і такой рекли:

— Кед так, товды ход з нами, глядат тя король, будеш богатым человеком.

А веселик одповідат:

— Адзе я тепер і ту багатий. Нигде не піду!

З великим трудом повело ся нагварити го і привести до короля, котрий был уж вмераючий.

— Знимай кошелю! — зачали вшыткы кричати.

А він посмотріл на них і з зачудуваньом покывал головою.

— Знимай кошелю, знимай зо себе кошелю! Розоблечте го! — кричали, дерли ся зо вшыткых боків королівскы дворяне, аж хтоси зауважыл:

— Преці він не ма кошелі!..

Так і пришло ся корольови вмерти. А веселик без кошелі пішол дале в сьвіт, щесливий, зо вшыткого задоволений.

БОЛГАРСКЫ ПОЕТЫ - ДІТЯМ

Л. ДАСКАЛОВА

Ц. АНГЕЛОВ

Послушній дощ

Оприкрило, оприкрило
Смотриш в небо,
Сонця ждеш,
А одгамаль шклива змива,
Сама журба — роб што хцеш!

Ей ты, дощу, дощу сірній,
Дай сої спокій, май же міру!
Дощ послухай...
З неба сірїх
Сыпле сьніг.

Тяжкій сьніг?

Сыпле небо сьніжком білым,
Нобы пухом землю вкрыво...
Чом же товды вшыткы пташкы
Шепчут тихо:

„Ох, як тяжко!“

Слезы за літом

Одышло літо, тепле, крылате,
Видиш — на траві монеты златы,
Тихіцько ронит на землю береза
Смуток листочків
Працальны слезы...

В. СТОЯНОВ

Воробель

Я — вороблик і уляй-дулька,
Сірній, малый злодіюшка.
Я безпечний, бесідливий,
Хоч страхливий,
Чвір-чвір-чвірінь.

Жывлю ся, го кыршышками,
Го хробачкы, мушкы гамам.
Хытрий см і не лестливий,
Кує золзивий,
Чвір-чвір-чвірінь.

Та кед прийде зима тяжка
Ніг кыршышкы, ні хробачка,
Товды-м тихій, пенесливий,
Ледво живий,
Чвір-чвір-чвірінь.

перевод Петро Мурашка

Мішок сьмішок

— Сину, щось єс ся попусти в школі. Возме мы ся і догварме за каждую пятку дам ти по два злоты, за каждую чытвірку по злотому. В порядку?

— А за трийку?

— За трийку не дістанеш нич.

— А за двійку і єдинку?

— За двійку ты мі даш злотого, а за єдинку будеш мі должен два злоты. І іщы ти гварю: не прібуй циганити, бо за тото чекат тя іщы векша кара.

— Няню, я так думам, же трийка то найліпша оціна.

— Ой, так, так, дівусь - уж неодопаа підеш до середньої школы, потім до выжшой, а я остану сама дома.

— Не старайте ся, мамусь, з моїма оцінами така розлука нам не грозит.

— Повідж мі, Ванцю, гачы то єднина, ци множина?

— Я думам, же догоры то єднина, а долину множина.

— Діду, уж тепер інчий сьвіт, уж єм не годен іти до школы без єнциклопедії.

— Нич ся ти не стане. Іди піше, так - як і я ходил.

— Як будеш зречний — гварит спрыко до Ванця — то кед буду школ домів дам ти злотого.

— Е, та дайте тепер, а домів можете іти зараз.

Ванцю написал картку до редакції „Л Л” і выпял ся му на ню атрамент. Товды взял і дописал: „Выбачте же картка забабрана, але то ся стало на почті”.

Така-м была мала, кед єм нич не знала...

Скочыл гу постели, одшмарил заголовок. Неє! Шарпнул пристералом — щось, якбы дровенце о дровенце, счеберчало. Сут! Якы крас! Якы велькы, хыбаль вісемнадцет! І то хіньскы!.

Пізрил на маму, але очы мамины не поділили його радости. Поважне і якбы смутне лице помаленькы, помаленькы одвернуло ся в сторону вікна.

Згасла і його радист. Згасла так скоро як нагли пришла. Стоял розгублений серед хыжы з кредками в руках і не знал што зо своїм стыдом зробити. Жебы ся ним, тым стыдом престыдным, дало шмарити як бльоком під лаву, дораз бы тото зробил. А мамуся головы не одвертают, до вікна, зайдно лем до вікна смотрят.

Зробил крок, другий, третій, притулил ся гу мамі, обнял в поясі і тихо, проято, такой плачучы промовил:

— Кохам Сьвятого Миколая, а Вас, мамусь, іщы барже кохам.

І почул пронимаюче тепло маминых рук на своїй головці. І знал уж же кед двигне очы догоры — взріг кохаюче лице мамы. Таке — як все

МЕЛАНІЯ НАВЛОВИЧ

Біла зьвіздочка

Я не злата і не блинцу як іщы зьвіздочкы. Але дуркам, закукую до каждого очка.

Кличу діти, адже пратну в турті веселости. А, як знате, я на сьвіті перелетным гостьом.

Люлі-люлі

Люлі-люлі, сьну мійшій, най ти злетит сон щесливий і прнесе дуже красы, нич ти мама гласкал власы.

Люлі-люлі, сьну малій, най ти злетит сон білявий, най прежене хмары чорны, а сьміх личко най огорне.

Люлі-люлі мій маціцькій, най ти злетит сон мягінькій, і дарує щесця, здравя, аж без кінця, аж без края.

узяка Русины Бачваньскых перельвет Н. Муршка